

Úrsula d'Aguilar i Cotlliure: la primera senyora d'Alaquàs (ca. 1390-1463)

Fa molt de temps que ens hem preguntat quines podien ser les causes que afavorien la manera de ser dels nostres veïns que, al nostre parer, gaudixen d'algunes peculiaritats que no trobem als pobles del nostre entorn. És clar que la resposta ha de ser complexa, però potser el tarannà de la gent del nostre poble tinga a veure amb el seu històric encreuament entre persones de diverses procedències. Cal recordar que al moment de la rendició de Balansiyā, i el posterior repartiment dels llocs i alqueries d'aquesta part de l'horta; mentre a Aldaia, o Torrent, els sarraïns eren expulsats, ací es van quedar els que volgueren, i pogueren, i des d'aleshores fou una població mixta fins l'expulsió dels moriscos en l'any 1609. A més a més, cal recordar que des d'aquell llunyà segle XIII, i des de diversos indrets de les Espanyes, i més enllà, l'arribada de nous habitants ha anat afavorint que els nostres carrers s'hagen vist ocupats per persones de distints orígens; una mescla enriquidora que, pensem, ha donat com a fruit, al llarg dels anys, persones amb unes característiques molt particulars; una d'elles és la predisposició natural a la participació ciutadana de dones i homes. Festes i saraus gaudixen d'un fum de gent quan sona la corneta anunciadora; però també, acudixen en moments en els què la solidaritat ha de ser més que un valor abstracte. La resposta davant de la pandèmia de molts col·lectius ha sigut recentment una bona mostra del que afirmem.

Com veuran a continuació, el personatge del qual tractem en aquest treball és un exemple paradigmàtic del que els acabem de dir. Parlem d'una valenciana amb sang rossellonesa i cordovesa que va canviar el destí del nostre benvolgut poble.

UNA FILLA D'IMMIGRANTS

Úrsula d'Aguilar i Cotlliure, va ser una dona que visqué entre els segles XIV i XV, i que fou la primera muller que va posseir el senyoriu d'Alaquàs. Era filla de Joan Aguilar, un cordovés que va deixar aquelles terres sent un xiquet per a vindre amb la seua família al Regne de València, després que son pare hagués de fugir de la justícia castellana; i de Maciana, una muller de Lliria, d'un llinatge provinent del poble de Cotlliure, al Rosselló¹; un bon exemple del que els deia més amunt². Aquesta informació la dona Martí de Viciano en la seua *Crònica de València*, on diu literalment:

«El origen desta Illustre familia de Aguilar, segun por muchas escripturas antiguas guardadas en poder de los de la familia, que he visto e leido; hallo que en esta ciudad fue assi. Que Gonzalo de Aguilar, natural de la ciudad de Cordova del appellido e armas de la Illustre familia de los Aguilares de Cordova, tuvo ciertos debates con un alguazil del rey en Cordova, porque le fue el alguazil descomedido e mal criado; por donde Gonzalo de Aguilar, por su honra con armas e obras, e de hecho malhirio al alguazil, e a pocos dias murio; e fuese forçado por guardarse del rey e de la justicia, apartarse de Cordova, e passo en la ciudad de Granada que era de agarenos: e estando en Granada, sus parientes e amigos procuravan haver le del rey perdon; e como en dos años no se pudo acabar con el rey, determino Gonzalo de Aguilar, ni habitar mas en tierra de infieles, ni dexar su muger e un hijo chiquito que tenia, nombrado Joan de Aguilar, en Cordova, e de hecho tomo su muger e hijo e todo lo que pudo de su hazienda, e vino para Valencia, que a la sazón havia otro rey en Castilla».

Aquest text que l'autor, naturalment, li ensenyaria abans de publicar-lo a Gaspar Aguilar —rebesnet d'Úrsula i, senyor d'Alaquàs en el moment de l'escriptura de la Crònica—, reflexa la voluntat de la família de no amagar ni els orígens, ni els motius que els portaren a deixar Còrdova. Un gest, al nostre parer, que reflexa la manera de ser d'aquesta família. Eren valencians, sí, però la seua sang provenia de terres, aleshores castellanès.

¹ VICIANO, M.: *Segunda parte Libro segundo dela Chronyca dela inclita y coronada ciudad de Valencia y de su reyno*. Biblioteca Valenciana Digital.

² Veure: HERNÁNDEZ GARCIA, A.: «La familia Martí de Torres y el señorío de Alaquàs», *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, 2012. Veure també: RUBIO VELA, A.: *Joan Aguilar, escrivà de la sala de la ciudad de Valencia (1423-1425)*, 2017.

Respecte de la família dels Cotlliure, diu que:

«Este apellido de Colibre procede de conquista, e siempre han sido honrados ciudadanos, e han casado hijas suyas con cavalleros principales de esta ciudad e reyno de Valencia; e tambien han casado ellos con mugeres procedidas de linages militares. De manera que los de la familia de Colibre (aunque eran tenidos por ciudadanos honrados, como lo fueron e los son hasta los que hoy viven) en sangre tienen mucha parte de militares; e assi los primeros deste apellido de Colibre que vinieron a la conquista desta ciudad e reyno, con el venturoso conquistador rey don Jayme, por los años de mil dozientos e treynta tres, e en los otros años que se siguieron, en toda la jornada pelearon tan bien, que por cavalleros de valor eran tenidos, e assi por el rey en este reyno fueron heredados, e el origen dellos procedia de la antigua villa de Colibre en el condado de Rosellon».

A més a més, en un procés de Jacmot —Jaume Garcia d'Aguilar i Amalric— contra el seu germà Francín, on li reclamava el senyoriu d'Alaquàs per no portar les armes del seu avi Jaume, hi ha una discussió molt interessant sobre les armes dels membres de la família, i en una d'elles es diu, parlant de Maciana Cotlliure, que «...haguera posat les armes propries de aquella, que son les dels Caplliures, ço es, hun Castell ab unes ones davall dit Castell...»³.

Aquesta descripció és exactament l'actual escut de la localitat rossellonesa de Collioure; i en la façana principal del Castell Palau d'Alaquàs hi ha un taulellet amb aquest escut d'armes. Potser un homenatge del seu rebesnet Jacmot, qui el va construir.

La relació de parentiu entre Gonçal i Joan Aguilar, com pare i fill, està acreditada més enllà de la Crònica de Martí de Vicià. L'escriptura d'institució d'un benefici en la Capella de Santa Caterina, en l'església de Sant Jaume de la Pobla de Vallbona, que va fer Joan Aguilar —germà de Gonçal— i la seua esposa Andreua, en favor d'aquest, i del seu nebot homònim i pare d'Úrsula, confirma els lligams de consanguinitat entre tots tres: «...cedimus... Joanni de Aguilar, nepoti meo, dicti Joannis de Aguilar filio prædicto Gondizalvi de Aguilar...»⁴.

³ ARV. Diversos. Fondo del Marqués de la Casta, caixa número 14, document 773. *Memorial del Proces del noble Jaume Aguilar contra lo noble Francin Aguilar sobre el loch de Alaquas.*

⁴ ARV. Casa d'Alaquàs, caixa 12, exp. 336. ANNEX DOCUMENTAL I.

La relació d'Úrsula amb el nostre poble, més enllà dels negocis que ens consta tenia amb els Vilaragut, va començar el vint-i-set de gener de 1458, dia en què, davant la Cort del Governador, li va ser adjudicat en subhasta el senyoriu. Els deutes que l'anterior senyor, el corsari Jaume Vilaragut, tenia amb tercers, principalment amb la seua pròpia família, va ser la causa. En aquest acte actuava en el seu nom Jaume Garcia d'Aguilar, fill del seu primer marit⁵. Des d'aquell moment, fins que va morir cinc anys després, la petjada d'Úrsula va quedar marcada per sempre al nostre poble. El mateix dia que feia la compra, nomenava procurador a l'aleshores segon marit, Berenguer-Martí de Torres, per tal que prenguera possessió del lloc d'Alaquàs en el seu nom⁶. Aquesta compra feta amb els seus béns parafernals, fou el fonament sobre el qual es construiria mig segle després el llinatge Torres d'Aguilar, a qui deguem els principals monuments del nostre poble: el Monestir de l'Oliver, ja desaparegut, l'església de l'Assumpció, i el Castell-Palau.

VIUDA I CASADA EN SEGONES NÚPCIES: UN MATRIMONI PACTAT

Viuda, i amb un fill i una filla menuts, prompte la família degué buscar l'oportunitat per a que es casara de nou. Sens dubte, el notari Joan Aguilar, son pare, tenia la possibilitat de buscar un bon partit per a la seua filla. De fet, hi ha rastres documentals suficients per a deduir que coneixia la família del qui seria el seu segon marit. Ens consta la relació del pare de Berenguer-Martí de Torres amb el notari, almenys, des de 1392. En aquest any, aquell està present en la seua notaria com a receptor general dels diners de l'infant Martí, aleshores Duc de Montblanc⁷, rebent l'època d'una pensió d'un censal que l'infant i la universitat de Llúria tenia amb Maria Eximenes de Centelles. Cal recordar que Llúria, molt vinculada als pares d'Úrsula, formava part dels estats del Patrimoni dels infants, i després Reis, Martí i Maria de Luna, dels quals va ser receptor fins poc abans de morir, Berenguer-Martí, pare del seu segon marit. La documentada relació amb la ciutat de Berenguer-Martí de Torres, i el notari Joan Aguilar, no deixa dubtes sobre la "conveniència" d'aquest matrimoni. Tot i que les dones deixen menys rastres documentals que els homes, a poc a poc hem anat coneixent més dades biogràfiques sobre aquesta magnífica muller, encara que, amb algunes llacunes —no sempre tenim la fortuna de trobar-les—, com per exemple, la seua data de naixement; l'única referència que tenim en l'actualitat és que, en l'any 1408 els seus pares

⁵ Veure: HERNÁNDEZ GARCIA, A.: *Ibidem*.

⁶ APCCV. Protocol 25766, Francesc Perez, 27-1-1458. ANNEX DOCUMENTAL II.

⁷ APCCV. Protocol 1287, Joan Aguilar, 15-1-1392.

estaven casats⁸; i que son pare ja era notari en 1388⁹, i per tant, major de vint-i-cinc anys. Amb aquestes dades podem aventurar que degué vindre al món en l'últim decenni del segle XIV. No obstant això, ara ja sabem que degué casar-se amb el segon marit entre novembre de 1420, mes en què nomena a son pare procurador i ja està viuda de Jaume Garcia, el primer marit¹⁰, i abril de 1423, any en el qual ja apareix casada amb Berenguer-Martí de Torres en un acte notarial¹¹. En aquest any també va fer el primer testament, on a més a més, manifestava estar prenyada d'ell «...e l'altra mitat de la dita resta de la herencia, sia del postum del qual yo son prenyada del honorable en Berenguer Marti, marit meu, si a llum pervendra e en lo dit cas del dit vincle viu sera»¹².

Aquestes noves dades ens permeten calcular la diferència d'edat que tenien els dos fills mascles d'Úrsula, que no devia ser molta, ja que sabem que Jaume i Joana, fills del primer matrimoni, eren molt menuts en 1420, l'any en el qual va morir son pare. I com que el testament és de novembre de 1423, podem deduir que fou a l'any vinent quan va nàixer el pòstum que portava al ventre. Posteriorment, en el segon testament de 1436, Úrsula nomena Jaume com a tutor del seu germà, però diu que quan complisca vint anys, ja que, en aquell moment, «sia menor de xx anys»; aleshores si Berenguer-Martí tenia aquest any dotze, Jaume com a molt en tindria set més. Així doncs, quan en 1458 la família Aguilar compra Alaquàs, Jaume Garcia d'Aguilar i, Berenguer-Martí de Torres d'Aguilar, eren ja dos homes; ratllant la quarantena el primer, i amb trenta-quatre, l'altre. Una diferència que només seria evident fins la pubertat, moment a partir del qual els dos germans degueren anar de la mà, excepció feta del temps que Jaume estigué en la Universitat de Lleida estudiant dret¹³.

També hem conegut pel segon i últim testament, que degué tindre alguns fills més amb Berenguer-Martí al llarg dels tretze anys que transcorregueren entre les dos últimes voluntats, ja que en 1423, quan disposa on vol ser soterrada diu expressament: «en la fossa on foren soterrats mos germans»; en canvi en 1436 diu: «on foren soterrats e jahan mos fills e mos jermans». Una dona, doncs, que va tindre almenys cinc parts, dels quals sols sobrevisqueren dos fills i una filla.

⁸ APCCV. Miquel de Camanyes, protocol 21230, 13-3-1408. ANNEX DOCUMENTAL III.

⁹ ORLANDI, À.: *Mercaderies i diners: la correspondència datiniana entre València i Mallorca*, UV. 2008, p. 50. Archivio di stato di Prato. Fondo Patini. Libro rosso A, f. 256r.

¹⁰ APCCV. Lluís Guerau, protocol 27182, 25-11-1420.

¹¹ APCCV. Lluís Guerau, protocol 27183, 15-4-1423.

¹² APCCV. Protocol 27183, Lluís Guerau, 17-11-1423. ANNEX DOCUMENTAL IV.

¹³ APCCV. Protocol 25764, Francesc Perez, 18-8-1436. ANNEX DOCUMENTAL V.

Tindre fills de dos matrimonis, i per tant, possibles hereus, pot motivar friccions entre els germans, i en aquest cas, en el què tant Úrsula, com Berenguer-Martí, portaven les esques ben cobertes —econòmicament parlant— hagués pogut ser així. Però tot i que al final els dos fills es varen repartir l'herència de sa mare —Joana va ser monja—, el tracte que els va donar, a l'hora de testar, va ser distint entre un document i altre. En el primer, l'encara no nat, només rebia una part i amb determinades condicions; en canvi, tretze anys després, rectificava fent-los hereus als tres, i a parts iguals. Tot i això, aquest testament de 1436 fou anul·lat en 1461, dos anys abans de la seua mort.

Úrsula va morir finalment intestada, i Jaume i Berenguer-Martí, hagueren d'acudir a la Cort del Justícia Civil per a poder ser nomenats successors, cosa que així es va determinar, i es varen repartir l'herència de sa mare l'u de desembre de 1463:

«iam dicto magnifico Jacobo Garcia de Aguilar, et michi dicto Berengario Martino de Turribus, tanquam filiis et heredibus dicte viri magnifica Ursole, matris nostre, iure successionis ab intestato, cum sententia lata per magnificum iusticiam dicte civitatis Valentie in civilibus, vicesima quarta die mensis Novembris anni a nativitate domini Millesimi CCCC sexagesimi tercii, continuata in processu petitionis successionis ab intestato, coram dicto magnifico iusticia iniciado, xxiii proxime dictorum mensis et anni... vigore divisionis facte inter vos, dictum magnificum Jacobum Garcia de Aguilar, et me, de bonis hereditatis dicte magnifice Ursole, matris nostre, quemadmodum continentur in publico divisionis instrumento acto, in posse iamdicti discreti Francisci Perez, notarii dicte civitatis, prima die mensis Decembris iamdicti anni a nativitate domini Millesimi CCCC Sexagesimi tercii»¹⁴.

ELS SEUS HEREUS

Sabem de fet, que Jaume va succeir sa mare en el senyoriu d'Alaquàs. Els protocols del notari Francesc Peres, a qui Úrsula acudia, deixen constància de l'últim acte que figura com a senyora del lloc: l'onze de novembre de 1463; i el vint-i-set de desembre, el seu fill Jaume ja actua com a tal¹⁵. Va ser doncs la donació d'Alaquàs, el que va motivar l'anul·lació de l'últim testament? Molt probablement. Úrsula havia comprat dels seus béns propis el senyoriu i volia que un Aguilar continuara al seu front. Però encara hi havia diners suficients

¹⁴ APCCV. Antoni Barreda, protocol 6415, 19-6-1482.

¹⁵ APCCV. Francesc Peres, protocol 25768, 11-11 i 27-12-1463.

per tal que els dos germans gaudiren dels béns de sa mare. Cal recordar que aquesta havia heretat la part que li corresponia dels seus pares¹⁶, i a més, sis anys abans de comprar Alaquàs, fou nomenada hereva universal de la seua germana Isabel¹⁷, a qui popularment se la coneixia com “la viuda daurada”; mot del que encara es feia ressò Martí de Vicianà a la seua Crònica, més de segle i mig després: «e por fалlescimiento del dicho don Galceran de Castellvi quedo biuda e rica, e por ende la nombraron la biuda dorada».

Cal detindre's en aquest assumpte per poder corroborar el que afirmem quan diem que hi havia diners suficients en la família Aguilar. Maciana, sa mare, era una dona que invertia amb censals, deixant diners a nobles, viles i llocs, i a la ciutat de València¹⁸. Unes rendes que li van permetre l'encàrrec del retaule per a la capella dels Aguilar en el convent de Predicadors, i que va començar Garcia Peres Sarrià, i després de la seua mort, va haver d'acabar Joan Reixach; dos pintors del quatrecentes valencià de reconeguda fama.¹⁹ Que Úrsula tenia una economia sana ho demostra també el fet que, amb motiu de complir amb un arbitratge per resoldre les disputes amb Pere Ramon de Montcada, segon marit de la seua germana Isabel, li va pagar cinquanta cinc mil sous en diners comptants posats dins de cinc sacs de cànem²⁰.

Així doncs, hi havia per als dos. Jaume rebia els béns de son pare: el senyoriu d'Alaquàs i la meitat dels béns de sa mare. Però, i Berenguer-Martí? Podem dir-los que no es va quedar descalç. Ell va rebre la part de sa mare, i la integritat de l'herència dels Torres, una família vinculada a la Corona d'Aragó des dels anys en què Maria de Luna era senyora de Sogorb. Lamentablement, no els podem oferir, ni el document de la donació d'Alaquàs feta per Úrsula a Jaume, ni els béns que Berenguer-Martí va rebre de son pare, ni els que aquest va rebre del seu²¹, encara que, el rastre que la fortuna dels Torres anà deixant,

¹⁶ APCCV. Francesc Peres, protocol 25760, 3-11-1440. ANNEX DOCUMENTAL VI.

¹⁷ APCCV. Francesc Peres, protocol 25767, 27-10-1452.

¹⁸ Detallam alguns dels molts documents que coneixem: APCCV. Miquel de Camanyes, protocol 21230, 13-3-1408; Francesc Peres, protocol 25762, 7-5-1433, 14 i 20-6-1433; 25764, 3 i 18-9, 22-11-1436; 25765, 23-1, 3-2, 26 i 30-4, 10-10-1438. Veure també RUBIO VELA, A.: *Joan Aguilar, escrivà de la Sala de la ciudad de Valencia*, 2017.

¹⁹ APCCV. Francesc Peres, protocol 25760, 14-7-1440. Veure també: GÓMEZ-FERRER LOZANO, M.: *Archivo de Arte Valenciano*, 2010.

²⁰ APCCV. Francesc Peres, protocol 25767, 28-2-1453. ANNEX DOCUMENTAL VII.

²¹ Des que vam publicar en 2012 i 2015 els treballs sobre aquestes famílies, han aparegut noves dades que ens han permès precisar algunes coses, entre altres, per exemple, que hi va haver dos Berenguer-Martí de Torres, un que va morir al 1411, i l'altre, fill d'aquest i marit d'Úrsula, que va faltar en 1466, i que era germà del Martí de Torres que va ser jurisperit, virrei de Sicília i bisbe de Vic. ANNEX DOCUMENTAL, VIII-IX. Publiquem al final un arbre genealògic dels Aguilar i dels Torres actualitzat, amb la unió dels dos llinatges, i la posterior aparició de la família Pardo de la Casta al senyoriu, per falta de descendents dels anteriors. La relació entre pares i fills està documentada.

només en censals, al llarg de tota la història del senyoriu d'Alaquàs, fins a la seua desaparició a meitat del segle XIX, és més que suficient per entendre, per què, entre altres moltes coses, l'actual plaça del Carme de València portava el nom del segon marit d'Úrsula Aguilar a meitat del segle XV²². O les al·lusions, a la casa on vivien, en els itineraris de les processons, que ens fan pensar en la notorietat tant de l'edifici, com dels qui l'habitaven:

«...entrarà en lo dit monestir de la dita nostra dona Sancta Maria del Carme, e aqui, donada devota laor de glòria a nostre senyor Déu e a la dita gloriosa Verge, nostra dona sancta Maria, e invocant lo seu beneït auxili, exint del dit monestir passarà davant casa de l'honorable En Berenguer Martí de Torres e entrarà en la sglésia de Sancta Creu...»²³.

O també, la correspondència que mantenia amb el govern de la Ciutat des de la Cort de la Reina Maria en 1421, o els esforços que feien els jurats de València en l'any 1423, davant del rei Alfons, per tal que atengués el que Berenguer-Martí de Torres reclamava com hereu del seu germà, el difunt Martí de Torres, bisbe de Vic, i la insistència davant d'altres personatges de la Cúria, per a resoldre la demanda del qui aleshores era el seu company de juraderia. Un assumpte que ara qualificariem de "tràfic d'influències". Tot això, entre altres moltes coses, ens porta a afirmar que efectivament es tractava d'un home de molt de prestigi²⁴. Un bon partit per a Úrsula, com dèiem més amunt.

UN SENYORIU PER A FER NEGOCI?

Ens trobem doncs davant d'una dona viuda amb una filla i un fill, que es torna a casar, i que amb el segon marit també té altres fills, encara que sols en sobreviu un. Una dona adinerada que contrau el segon matrimoni amb un personatge reconegut i ric, i per tant, es produïx la unió de dos famílies amb sengles hisendes a repartir entre els seus hereus, que com hem vist, acabaran en les mans dels fills mascles, ja que la filla va professar. Però, què porta a una dona en aquell context històric a comprar un senyoriu? Era una manera d'invertir els diners? O més bé, una visió de futur?

²² CABANES PECOURT, Mª D.: *Avecindados en la ciudad de Valencia en la época Medieval. Avehinaments (1308-1478)* Ajuntament de València, 2008.

²³ RUBIO VELA, A.: «San Jerónimo en la onomástica de la familia Martí de Torres-Aguilar y su proyección en el retablo cuatrocentista de San Martín, del Museo de Bellas Artes de Valencia». *Scripta: Revista internacional de literatura i cultura medieval i moderna*, n.16, 2020.

²⁴ *Ibidem*. Transcrivim íntegrament pel seu interès totes les missives. DOCUMENTS ANNEXOS X a XVII.

El total del preu de la compra d'Alaquàs, inclosos els deutes del senyoriu, als quals Úrsula es comprometia a fer front, sumaven la no menyspreable quantitat de més de dos-cents dèneu mil sous. Si els hagués destinat a censals li hagueren donat un rendiment de més de catorze mil cinc-cents sous anuals en pensions. Sabem però, que quan en 1477 el seu fill Jaume va arrendar els drets del senyoriu que pagaven els veïns, ho va fer per onze mil sous anuals²⁵. No pareix doncs que l'interés fora netament econòmic. Aquest document sí que el podem oferir, i ho fem íntegrament donat l'interés que té, el fet de conèixer com es nodrien les arqueles del senyoriu, i per tant, per quines coses pagaven els nostres avantpassats a la seua senyora, o senyor. Per una part estava el producte de l'arrendament del forn, el molí, la carnisseria, l'hostal, la taverna, la tenda, l'almàssera; el delme de l'obra de terra, rajoles i teules, és a dir, una desena part del valor de tota la producció; els lloguers dels forns d'obra de terra; el morabatí²⁶; el cens anual de cases i terres, ja fora pagat amb diners com amb gallines²⁷; la cinquena part del blat collit; el terç del delme de tots els fruits i collites; l'arrendament dels colomers, i l'hort del senyoriu; el dret de carnatge²⁸; el present de nadal, el dret sobre les colmenes; alfarraçaments d'arbres i fruits, el quint de la llenya, el dret de la "melcucha"²⁹. Com veuran, en aquell moment hi havia poques coses que es deslliuraren de ser considerades fets imposables. Com ara!

Aleshores, si com sembla, l'operació de compra no era el més rendible que podia fer amb els seus diners, per quina altra raó pogué fer-ho Úrsula d'Aguilar? La família Aguilar no provenia de la noblesa, i tindre un senyoriu l'aproximava a ella; de fet, no va ser fins a l'any 1507, quan el seu besnet Jacmot va rebre eixe privilegi per a ell i els seus successors per voluntat del rei Ferran el Catòlic³⁰. Estem doncs amb una decisió ferma de consolidar un llinatge en aquella València del quatre-cents? Pensem que sí.

²⁵ APCCV. Bertomeu de Carries, protocol 20451, 24-12-1477. ANNEX DOCUMENTAL XVIII.

²⁶ Es pagaven 12 diners anuals.

²⁷ El pagament anual per la casa eren 10 sous i un parell de gallines, que a voluntat de la senyora, es podien substituir per tres sous.

²⁸ Impost sobre la carn destinada a l'alimentació.

²⁹ Un derivat de la mel.

³⁰ ARV. *Diversorum Valentiae*. Ferran II, número 32, p. 34, imatges 332-333. Real Cancelleria. Pergamins reials, número 70. ANNEX DOCUMENTAL XIX.

CINC ANYS AL FRONT DEL SENYORIU

El primer document que hem trobat on figura com a senyora d'Alaquàs és del mes de maig de l'any 1458; quatre mesos després de comprar el lloc. En ell estableix a Joan Llorenç —un sabater de València— tres cafissades de terra de secà, amb un cens de 12 diners per cafissada, anual i perpetuament, com determinava el dret emfitèutic. A partir d'aquest moment, el rastre documental que ens ha deixat indica que, al llarg d'aquell any, va compaginar el pagament dels deutes assumits per la compra, amb l'establiment de terres, cases, i actes de jurament i vassallatge de nous veïns. El vint-i-set de setembre, el notari Francesc Peres es traslladava a Alaquàs per tal de protocol·litzar nous establiments: Bernat Julià, Martí Ibanyes, Mahomat Abdolaziz, àlies Mahomadico, Jucef Porrota, àlies Hilel, Bernat Ferrando, o Joan Guillem, són alguns d'ells³¹. En novembre establia una casa a Jucef Bacala, i el mateix dia, dins de la sala de la casa del senyoriu, rebia jurament i vassallatge d'Arnau Castell, Joan Catalunya, Pere Blasco, Antoni Cristòfol, Joan d'Alarcó, Mahomat Barraní, àlies Xombé, Mahomat de l'Alfaquina, i Mahomat Maçót³². Dies després, arrendava el forn per un any i quaranta lliures, a Bernat i Joana³³.

No és la nostra intenció fer una relació exhaustiva de tot el que va fer Úrsula, però sí deixar constància que durant el primer any es va dedicar en cor i ànima al senyoriu. Nogensmenys, ens farem ressò d'alguns d'ells que ens poden ajudar a comprendre el seu tarannà. En gener de 1459 arrendava el molí a Pedro de Flores, per un any i cent seixanta-set florins d'or; en juliol nomenava procurador per a resoldre els assumptes civils i criminals del senyoriu, a Tomàs de Mihero. El mateix mes, i a petició de Bernat i Joana, a qui havia arrendat el forn l'any anterior, commutava una pena corporal al seu fill Mateu Julià, per un crim pel qual es trobava tancat en la presó, a canvi de cinquanta florins d'or. En novembre prenia jurament al Mestre d'obra de terra, Pasqual Garcia. En desembre arrendava de nou el forn, a Martí Mateu, i Maciana, per un any i cinquanta lliures, deu més que l'any anterior. En el contracte es fa menció a la «puga», un pagament en espècie que li feien els forners per coure el pa que portaven els veïns pastat de casa, i que consistia en una part de la cuïta que es quedava al forn per a vendre-la més barata, i de la que ella es declarava exempta, clar està³⁴.

³¹ APCCV. Francesc Peres, protocol 25766, 27 i 29-9-1458.

³² *Ibidem*, 13-11-1458.

³³ *Ibidem*, 25-11-1458.

³⁴ *Ibidem*, 20-1, 7 i 14-7, 17-11, 7-12-1459.

En 1460, arrendava el molí a un sarraí anomenat Mahomat Maçot, i a la seua muller Mariem, que estaven en Alaquàs poc més d'un any, per cent setanta-set florins d'or, deu més que a l'anterior arrendatari; operació que tornarà a fer un any després, pel mateix preu³⁵. Cal detindre's en aquestos dos arrendaments, per entendre la manera de regir el senyoriu d'aquesta muller. Aleshores Alaquàs encara era un lloc de majoria sarraïna, sí, però llogar la principal regalia a un musulmà, i no a un cristià, té una connotació política. Al llarg d'aquests anys d'investigació, hem trobat un tracte en condicions d'equitat amb les dues comunitats, fins i tot, amb persones dels dos sexes, i d'ètnies distintes. Que a Alaquàs hi hagués en les darreries del segle XV i principis del XVI, un nunci del Consell de raça negra, com és el cas de Bernat i Sebastià³⁶, o que Elionor Mateu, una dona, exercira l'ofici de Mestra d'obra de terra³⁷, o que altra dona com Violant, fora Batllessa³⁸, diu molt en favor de tots els que aleshores foren senyors o senyores del lloc. No resulta per tant aventurat afirmar que els primers passos d'Úrsula Aguilar marcaren una pauta a seguir.

L'últim acte del qual tenim constància és de novembre de l'any 1463, on establíx Mahomat Abraham, àlies Forroig, una casa en el carrer nou de la Moreria, molt probablement, en el tram de l'actual carrer València, entre el carrer del Forn i Venerable Sarrió³⁹. El vint-i-set de desembre, el seu fill Jaume, ja apareix com senyor d'Alaquàs⁴⁰.

Aquesta dona que regia el senyoriu amb molta dedicació, que devia vindre des de València a lloms d'una cavalleria fent un trajecte que duraria almenys un parell d'hores, degué ser més forta que el que aparenta el seu rostre en el retaule de *Sant Martí, Santa Úrsula i San Antoni*, que es conserva al Museu de Belles Arts de València. Aquesta obra excepcional, encarregada per ella i el seu segon marit, Berenguer-Martí de Torres, per a la capella de Sant Martí que varen construir en la Cartoixa de Portacœli, acull, al nostre parer, un vertader retrat del nostre personatge. La seua cara no té res a veure amb la típica iconografia que representava a la santa: una jove donzella, verge i màrtir. Més bé, reflectix a una dona ja feta, d'aspecte fràgil i delicat, de cabells rossos i ulls verdosos; amb una

³⁵ APCCV. Francesc Peres, protocol 25768, 1-1-1460, 4-1-1461.

³⁶ APCCV. Bertomeu de Carries, protocol 20440, 20-2-1484, protocol 20450, 3-2-1489. ARV. Casa d'Alaquàs, caixa 8, exp. 279, 28-12-1500.

³⁷ APCCV. Francesc Peres, protocol 25741, 11-4-1474.

³⁸ APCCV. Francesc Menor, protocol 26634, 20-11-1484.

³⁹ *Ibidem*, 11-11-1463.

⁴⁰ *Ibidem*, 27-12-1463.

indisimulada i prominent orella, i un característic i personal clotet en la barbeta, propis d'una pintura del natural⁴¹.

Una dona doncs, que tot i que podia aparentar el respecte de la submissió cap al seu marit pròpia de l'època, va ser en realitat audaç i valenta quan va fer una aposta personal pel nostre poble. Una decisió sense la qual, no s'hagueren produït esdeveniments posteriors que donaren com a fruit les grans obres que feu el seu besnet Jacmot. Estaven ella i el seu segon marit decidits a unir les dos famílies com efectivament va passar? És molt aventurat afirmar-ho, però el que sí podem dir és que Úrsula va educar Jaume i Berenguer-Martí conculcant-los un vertader amor de germans. Estaran amb nosaltres que no sempre fills de distint pare o mare, acaben tractant-se com a germans complets, i he de dir-los que els documents que tenim de la família demostren un tracte molt pròxim, i el que resulta més significatiu, de total confiança. Saben bé que les herències només porten problemes en les famílies, però en aquest cas, no sols els dos germans no tingueren mai problemes d'aquest tipus, sinó que Jaume, el més major i primer morint, va nomenar àrbitre de les seues últimes voluntats el seu germà Berenguer-Martí⁴², a qui per cert, en un primer testament de 1479, ja ho fa, i a més li agraiix a ell i a la seua esposa Elionor —amb qui s'havia casat en l'any 1449—⁴³, el fet d'haver criat la seua filla Violant que aleshores era una donzella:

«...mes lexe a Yolant, donzella filla mia la qual es en casa del dit magniffich germa meu, e de poqua edat fins al dia de huy criada en aquella, per ajuda del matrimoni de aquella, vint milia solidos reals de Valencia per tot e qualsevol dret de legitima a aquella en mos bens pertanyent, o per qualsevol altre dret. E senyaladament per qualsevol part que a aquella en lo temps que sera collocada en matrimoni per carnal copula confirmat, e no enans ni en altra manera. Lo qual empero matrimoni aquella haja a contractar ab voluntat expressa del dit magniffich en Berenguer Marti germa meu, e de la magniffica na Elionor muller de aquell, qui aquella ab molt amor ha criada con si fos una altra mare de aquella. Lo restant de la

⁴¹ RUBIO VELA, A.: *Ibidem*. Cal tindre molt en compte la hipòtesi que defensa l'autor, respecte que el sant Antoni del retaule és, en realitat, sant Jeroni.

⁴² APCCV. Bertomeu de Carries, protocol 20440, 12 i 13-2-1484.

⁴³ RUBIO VELA, A.: *Ibidem*. L'autor ens revela en aquest extraordinari estudi aquesta data que desconeixiem citant un protocol del AMV, del notari Jaume Ximeno, on es diu que: "*Ceterum autem predicta honorabilis Ursola, mater dicti Berengarii de Torres, iunioris, fecit donationem de predicto censuali [...] contemplatione matrimonio eidem Berengario...*".

dot confie de la bondat de mon germa que ell ho suplira per sa virtut, e per la amor que te a mi e a aquella per esser filla mia, e haver la nodrida en la casa sua, e pus verament reconeix a aquell per pare, que no a mi, com lo dit legat no sia sufficient dot per aquella. E si en ma vida sera collocada en matrimoni la dita filla mia, o si aquella fara matrimoni sens voluntat del dit germa meu, e de la muller de aquell, revoque e no he per fet a aquella lo dit legat... Mes lexe al dit mon germa en Berenguer Marti, mil solidos e que sien vestits de dol ell e la senyora ma germana, sa muller. E faç e constituixch lo dit mon germa, Jutge o arbitre a tota sa voluntat en totes les diferencies o dubtes que poran insortir del present meu testament e de les donacions que he fetes a mos fills en ma vida, axi entre mos fills com altres qualsevol persones en lo dit testament nomenades, com lo dit mon germa per mi sia largament informat de la mia intencio, axi que vull que tot lo que aquell jutgara dira o li plaura a sa libera voluntat dir o declarar sobre les dites diferencies o dubtes, sia axi fermament observat per totes persones a qui yo gratiffique en lo present testament, e en juhi e fora juhi, com si yo qui ho he ordenat, lo digues o declares. E si algu contradira al que dira lo dit mon germa sia ipso facto privat sens altra declaracio de la herencia legat o qualsevol beneffici que yo li lexxas, e lexe ab lo present meu testament. Demanant de gracia al dit mon germa, lo qual per pare done a mos fills e filles, que lo dit carrech per la sua virtut vulla acceptar, car la amor que ell me ha mostrat en vida lo conduhira, e mos fills lo obehiran axi com a fills obedients deuen obeir lur pare»⁴⁴.

Estaran amb nosaltres, que no es pot dir més clar. Com també resulta evident que si sa mare no els haguera educat amb eixos valors, potser el resultat hagués sigut molt distint. Cal dir a més, que Berenguer-Martí va fer ús del poder d'arbitrar que li va conferir el seu germà, dictant una sentència per resoldre les diferències que tenien respecte de l'herència, el seu nebot Miquel Jeroni, amb la seua neboda política Caterina, viuda de Francí i cunyada d'aquest⁴⁵.

UNA MORT SOBTADA?

Ser filla d'un notari, haver estat casada amb un advocat, després, amb un alt funcionari de la Corona, i a més a més, tindre un fill Doctor en cascun dret, no acaba de quadrar amb el fet que Úrsula morira sense fer testament. Potser com

⁴⁴ APCCV. Bertomeu de Carries, protocol 20432, 17-1-1479.

⁴⁵ APCCV. Bertomeu de Carries, protocol 20440, 28-4-1484. ANNEX DOCUMENTAL XX.

hem dit abans, l'últim que va fer en l'any 1461 l'anul·lés perquè feu donació d'Alaquàs al seu fill Jaume, però d'això, a no deixar clares les seues últimes voluntats, va un tret molt gran. Sabem pels llibres de protocols de Francesc Peres —el notari de la família— que Úrsula apareix per última vegada el dia onze de novembre de 1463⁴⁶, i que la petició que presenten els seus fills davant la Cort del Justícia Civil de València, per a ser declarats hereus, és del vint-i-tres del mateix mes. Vindre a Alaquàs des de València en un mes en què precisament no abellix massa muntar-se a una mula, per a establir una casa, com ja hem dit, en el carrer nou de la Moreria a Mahomat Abraham, àlies *Forroig*, no pareix que ho pogués fer una dona que es trobava pràcticament en portes de la mort. Si tenim en compte que el dia onze era divendres, cal pensar que potser havia vingut per aprofitar el cap de setmana; i si dotze dies després, els seus fills ja demanaren ser reconeguts com hereus per haver mort intestada, cal pensar que la seua fi va vindre de manera sobtada. De la mateixa manera que va passar amb la seua germana Isabel, de qui ens consta vivia el vint-i-huit de setembre de 1452; i el deu d'octubre del mateix any, s'inicia el procés de la declaració d'Úrsula com a hereva seua⁴⁷. Malauradament no gaudim de cap prova documental que ho confirme, però el rastre documental del què ens acabem de fer ressò ens permet aventurar que Úrsula d'Aguilar i Cotlliure va morir de sobte; no sabem si accidentalment o víctima d'un atac fulminant.

AGUILAR: EL PES D'UN COGNOM

Després de la mort d'Úrsula, el seu cognom hauria d'haver desaparegut a poc a poc; el del primer marit era Garcia, i el del segon, Torres. Però la realitat documental ens mostra que no va ser així, ans al contrari, va romandre en el si de la família per sempre. La primera evidència que tenim data de 1436, on en el seu testament precisa que:

«...faç e instituesch hereus meus propis e universals per dret de institucio, per eguals parts entre aquells fahedores, los dits Jacme Garcia ques diu os nomena Jacme Aguilar, e Johana fills meus desus dits, e Berenguer, fill meu e del dit honorable en Berenguer Marti de Torres, marit meu...».

Recordem que quan Úrsula ordenà aquestes últimes voluntats, Jaume tenia menys de vint anys, i sa mare vol deixar clar que ha assumit el seu cognom en

⁴⁶ APCCV. Francesc Peres, protocol 25768, 11-11-1463.

⁴⁷ APCCV. Francesc Peres, protocol 25767, 28-9, i 27-10-1452.

detriment del de son pare. Una precisió que, al nostre parer, no és una manera d'evitar interpretacions errònies sobre qui són els seus hereus, sinó més bé, una manifestació d'orgull. Nogensmenys, el flamant advocat apareixerà en multitud de documents al llarg de la seua vida, indistintament, com Jaume Garcia d'Aguilar, o Jaume Aguilar. Particularitat que no hem trobat en el cas de Miquel Jeroni, el seu fill primogènit, que majoritàriament s'intitula amb el dos cognoms; però sí en el del segon fill Francí, que per contra, utilitza el cognom de la seua àvia. Resulta molt clarificador el document en el què Miquel Jeroni i Caterina, la viuda de Francí, nomenen un procurador per tal de portar des de Còrdova —on estava soterrat en l'església de Sant Pau—, el cos del seu marit que va morir en Loja, en una de les batalles prèvies a la presa de Granada:

«...nos Michael Geronimus Garcia de Aguilar miles habitator Civitatis Valentie dominus loci de Alaquaç, et Catherina de Aguilar, vidua uxor magnifici Franciscum de Aguilar, quondam civis Civitatis Valentie, tanquam Mannumissores et executores ultimi testamenti seu ultime voluntati dicti magnifici Francini de Aguilar, fratris mei, dicto Michaelis Geronimi de Aguilar, viri que mei, dicta Catherina de Aguilar...»⁴⁸.

Un costum que continuarà Jacmot, fill primogènit de Francí, i els seus germans Miquel Jeroni, Francesc Lluís⁴⁹, i Dimas. Tant és així, que en el procés del qual els hem parlat més amunt, en el què, Jacmot pledeja amb el seu germà pels drets del senyoriu, al·legant que no utilitza el nom i armes del seu avi Jaume Garcia d'Aguilar, el notari Pere Magalluf testifica que:

«...que lo dit don Franci Aguilar part contraria... en tots los actes judiciales com extrajudicials es nomenat de cognom de Aguilar e no de Garcia... aferrar en voler dirse Garcia de Aguilar per cobrar e dar a entendre als Jutges que lo apellido e congnom de Garcia es cognom del dit Micer Jaume Aguilar... que los fills filla del dit don Francin Aguilar se han nomenat tots temps e es nomenen don Luis Aguilar don Jaume Aguilar don Miguel Aguilar e dona Maria Aguilar dexant lo cognom de Garcia... que per lo semblant los fills del noble don Hieronim Aguilar germa dels propositant que son tres es nomenen don Francisco Aguilar dona Yolant Aguilar e dona Hieronima Aguilar e no han pres lo cognom de Garcia».

⁴⁸ APCCV. Bertomeu de Carries, protocol 20442, 13-3-1487. ANNEX DOCUMENTAL XXI.

⁴⁹ Aquest és el Francí Aguilar que pretén el senyoriu contra el seu germà Jacmot.

Hauran comprovat que, fins el que pretenia desposseir Jacmot del senyoriu, utilitzava el cognom de la seua besàvia. Cal dir a més, que en l'església de l'Olivar, hi havia en aquell moment proves monumentals de la prevalença del cognom Aguilar, ja que, tant en el banc on seia qui ostentava el senyoriu, com en el guardapols del retaule de *Sant Sebastià i Santa Maria Magdalena*, que presidia la capella del mateix nom, l'escut que figurava era una àguila⁵⁰; com també podem comprovar en l'església de l'Assumpció, en les algepseries que adornen les portes de la sagristia i l'actual museu, on les armes del marquès de la Casta es troben emmarcades dins d'una àguila; i ella sola, presideix l'oratori que s'obri al cor des del Castell. Baltasar Pardo de la Casta —promotor de la reforma barroca del temple— va tindre en compte l'origen del seu senyoriu. El nou llinatge, com veuran a continuació, va assegurar la permanència del cognom. Úrsula d'Aguilar degué ser una muller que va deixar una forta petjada en els seus fills i successors.

UN NOU LLINATGE

Desconeguem si ella i el seu segon marit desitjaren en algun moment que ambdós llinatges haurien d'acabar unint-se, ja que ella va morir en l'any 1463, i ell, tres anys després, i aleshores, Berenguer Martí, fill de tots dos, no tenia encara descendència, i pel que es desprén de la composició *Sepultura de Francí Aguilar*, preciós homenatge que Joan Roís de Corella va retre Francín Aguilar després de la seua mort, era aquest el destinatari de la seua heretat en aquell moment:

«ha deixat noble senyor e pare, ensemps ab un estimat oncle lo qual, sens fill, ab sobreabundant heretat, adoptant-lo en fill, llargament l'heretava».

No obstant això, pel que va succeir després, potser estigués en el pensament de tots, ja que, Jacmot —Jaume Garcia d'Aguilar i Amalric—, besnet d'Úrsula, es va casar amb Isabel-Joan de Torres, tia segona seua, neta d'Úrsula, i filla —il·legítima, legitimada pel Rei— de Berenguer-Martí de Torres d'Aguilar. Quaranta-tres anys després que Úrsula d'Aguilar comprara el lloc d'Alaquàs, neta i besnet, donaven inici al nou llinatge mitjançant el seu matrimoni. A l'any 1507, després de la mort de Berenguer-Martí de Torres d'Aguilar, el fill del seu benvolgut nebot Francí, prenia possessió de la seua heretat. Aquest seté any del segle XVI va suposar un abans i un després en el destí de Jacmot: va heretar els béns de qui, a més de ser el seu sogre, era també el seu besoncle; va ser elegit jurat de la

⁵⁰ Veure, HERNÁNDEZ GARCIA, A.: «L'afirmació religiosa i senyorial. Edificis que van marcar la identitat d'Alaquàs, i els seus protagonistes. Segles XIV-XVII». *Quaderns d'Investigació d'Alaquàs*, 2019.

Ciutat, i jurat en cap pels ciutadans, càrrec que el va portar a rebre als reis Ferran i Germana, en la seua visita a la Ciutat i Regne de València; complimentar-los, i... fer política. Els Reis van arribar el vint de juliol, i, l'onze d'agost, Ferran li atorgava el privilegi de noblesa⁵¹. No degué fer-ho mal del tot. Resulta significatiu a més, que aquesta dignitat la va atorgar a «Berengarius Martinus de Torres et de Aguilar», nom pel qual, per imposició del vincle testamentari devien anomenar-se ell, i tots els seus descendents. Un vertader suplici per als investigadors, els ho puc assegurar. Si en el cas dels Torres, van ser tres els homònims, en el dels Torres d'Aguilar, en foren deu! Aquest acte graciós de l'aragonés va suposar sens dubte la reafirmació de la nova família que s'acabava de constituir. Aguilar i Cotlliure, dues famílies de Còrdova i Cotlliure, que va educar els seus descendents en la llengua del lloc on vivien. Ens consta documentalment que tant Úrsula, com els seus fills Jaume i Berenguer, i el seu besnet Jacmot, i Isabel-Joan, muller d'aquest, parlaven en valencià; com també ho feia la seua nora, Margarida de les Velles, una muller provinent de la Toscana italiana.

SOM, EL QUE SOM

Cinc-cents seixanta-quatre anys després, hem volgut retre homenatge a una dona sense la qual, Alaquàs no seria com és. I ho fem a més, junt amb Mariem, la molinera; Joana, la tendera i hostalera, i Caterina, la fornera. Tres de tantes alaquaseres contemporànies a ella, que de la mateixa manera, i sense tants possibles, facilitaren el creixement del nostre poble. Un lloc que ha esdevingut plural, ric en cultura i tradicions, i sobretot, acollidor de les gents que, des de molts indrets del món han acabat ocupant els seus carrers i places. No oblidem mai que, des dels primers homínids, la nostra sang ha anat mesclant-se fins ser el que som; i que nàixer en un lloc o altre no depèn de nosaltres. El sentiment identitari és fruit d'un complex procés històric que, al nostre humil parer, no deguem ni simplificar, ni magnificar. Cal recordar que, fins i tot la paella, el nostre plat més emblemàtic, no haguera sigut possible si els sarraïns no hagueren portat des d'Àsia l'arròs o el safrà, o que des d'Amèrica arribaren bajoques, fesols, pimentons i tomaques.

Som éssers individuals producte de molts anys de mescles de sang i cultures, i això precisament és, el que ens fa universals.

⁵¹ ARV. Diversorum Valentiae Ferran II, Número 312. Real Cancellaria. Pergamins Reals, número 70. ANNEX DOCUMENTAL XXII.

ANNEX DOCUMENTAL

I

1386, novembre, 14. València.

Institució d'un benefici en la capella de santa Caterina de l'església de sant Jaume en la Pobla de Vallbona, que fan Joan Aguilar i la seua muller Andreua. ARV. Casa d'Alaquàs, caixa 12, exp. 336.

Die mercurii xiiii mensis Novembris anno a Nativitate Domini MCCCCLxxxvi⁵²

In Nomine Domini nostri Jesu-Christi, et Virginis Mariæ eius Matris. Noverint universi, quod Nos Joannes de Aguilar vicinus Valentia, et Andreva uxor eius: Animadvertens, quod infirmitas, et humane conditionis mortalitati subiecta existit, cum spetialiter etiam iustus in die septies cadat, et temporaliter moriatur, doctus pariter, et indoctus, volentes que ex hoc extremum diem Judicii cum Altissimi adjutorio sit Misericordia Oporibus pervenire, quod securi videamus absque metu eum super nos Judicem venientem, et Ideo cum de Bonis Temporalibus ea solummodo retineantur, qua pro Christi nomine, et eius Servizio largiuntur liures ad honorem, Laudem, et Gloriam Domini Nostri Jesu-Christi, qui pro Salute Humani Generis suum voluit Sanguinem efundere præciosum, et ad honorem Beata Virginis Mariæ Matris sua, et Beata Chaterinæ Virginis, et ob remedium Animarum nostrorum, Parentum nostrorum, et omnium illorum quibus tenemur injuriis insertis, et oblati, et datis, ac Personis insertis, et ignotis, ac etiam omnium fidelium defunctorum, cum hoc præssenti publico instrumento suo pleno robore perpetuo valituro, et in aliquo non violando, seu revocando: Attendentes, et considerantes nos prænominati Coniuges prætiosam Licentiam habere ab Inclito Domino Infante Martino, Domini Petri Regis Aragonum filio, et Dei gratia Commite de Xerica, et de Luna, Domino Civitatis Sugurbii, emendi censualiusque in quantitatem vigintiquinque Librarum, cum Laudimio, et Fatica, et alio pleno lure emphyteotico, et lure percipiendi ipsos, super quibuscumque Possessionibus, Domibus, Terris, honoribus, et Possessionibus sitis in termino Popula de Benaguazir, seu Popula vocata Vallis bona, quas quidem vigintiquinque Libras possemus assignare Capella per nos constituenda, sub Invocatione Sancta Catherina, in Ecclesia Sancti Jacobi prædicti Loci Popula, seu eius Beneficiato, prout per quandam cartam Pergameneam prædicti Domini Infantis Martini, Sigillo ipsius pendenti in beta serici rubei, crozei que colorum Cera vermilla, prædicta omnia clarius apparent tenoris subsequentis: Nos, Infans Martinus, Illustrissimi Domino Petri Regis Aragonum filius, Dei gratia Comes de Exerica, et de Luna, ac Dominus Civitatis Sugurbii: Quia vos Joannes de Aguilar, et Andreva uxor eius, habitantes in Loco Popula Vallis bona termini de Benaguazirio, sicut nobis fuit datum intelligi quandam Capellaniam ordinare, et dotare promissistis in Ecclesia Sancti Jacobi Popula supradicta, sub Invocatione videlicet Beata Chaterinæ, in qua per Clericum idoneum Presbyterum per vos ad prædictam Capellam deservendam eligendum, diebus singulis pro Animabus vestris, Parentum, amicorum, et

⁵² L'any és un error del copista, com es pot comprovar al final de document. És MCCCCLxxxvi.

affinium vestrorum, ac omnium fidelium defunctorum, Missa, et Orationes perpetuo celebrentur, et pro sustentatione vita Presbyteri et cetera, cumque ex gratia, et Licencia supradicta sit nobis licitum Dotationem infrascriptam facere. Ideo Nos, prænominati Joannes Daguiar, et Andrea institutum de præsenti, et ordinamus, quoddam Beneficium in Ecclesia prædicta Sancti Jacobi Popula Vallis bona, sive de Benaguazir; Invocatio, cuius quidem Beneficii sit Sancta Catherinae in illo loco dicta Ecclesia, seu Capella, quam venerabilis Petrus Vitalis Pastor, Rector prædicta Ecclesia, vel Rector, qui pro tempore fuerit, et Patronus noster infrascriptus elegerint, tamen nos viventes habeamus eligere dictum locum pro dicto Beneficio, et Capellania. Cui quidem Beneficio, et Capellania damus, assignamus, et transferimus et cetera, quæ quidem Censualia prædicta Summam prædictorum vigintiquinque Librarum accipiunt. Cuiquidem Beneficio volumus, quod præsentetur in Presbyterum dicto Beneficio illa Persona, sive sit Presbyter, sive non, quæ Patronus noster dicta Capella infrascriptus declaratus elegerit, et voluerit de genere nostri prædicti Joannis Daguiar, si inventus fuerit, et si de genere nostro inventus non fuerit, præsentetur in Presbyterum, seu Beneficiatum aliquis de Parentella mei, prædicta Andrea in gradu Parentella in Masculino genere, et si Parentella mei prædicti Joannis Aguiar, et mei, prædicta Andrea, inveniri non poterit, volumus, quod præsentetur in Presbyterum, seu Beneficiatum prædicto Beneficio et Capella, ille Presbyter, seu Beneficiatus, sive sit Presbyter, sive non, quam Patronus noster inferius scriptus elegerit, et voluerit, ad suas voluntates omnimodas et cetera.

Item elegimus in Patronum prædicti Beneficii, et Capella eiusdem, Gondizalvum de Aguiar, vicinum Loci Popula de Benaguazir, præsentem, cuius Patronatus prædicti Beneficii damus, et conferimus, cum præssenti, eidem cedimus, renuntiamus, et retaxamus de vita sua, et post eius obitum, prædictum Patronatus damus, et conferimus, cedimus, renuntiamus, Joanni de Aguiar, Nepoti mei, dicti Joannis de Aguiar, filio prædicti Gondizalvi de Aguiar de vita sua tantum, et post obitum ipsius, filiis suis Masculis, et Descendentibus ex prædicto Joanne de Aguiar, et cassu dictus Joannes de Aguiar filios Masculos non habuerit, neque Descendentes Masculos, dicto cassu dictum lus Patronatus damus, et conferimus proximioribus ipsius Joannis de Aguiar, in gradu Parentella Masculini sexus in linea collateralis; et cassu quo prædictus Joannes de Aguiar filios masculos, nec aliquos Descendentes, nec Collaterales masculos non habuerit, dicto cassu damus prædictum lus Patronatus, proximioribus mei, prædictæ Andrea, in gradu Parentella Descendentibus in linea masculina, et si in linea masculina Descendentes non fuerint, damus, et conferimus prædictum lus Patronatus, proximioribus mei prædicta Andrea in linea collateralis, et cassu quo de Parentella mei, prædicta Andrea, nec mei dicti Joannis de Aguiar in lineis Descendentibus, nec collateralibus inventi non fuerint, dicto cassu Damus lus Patronatus, Juratis, qui tunc temporis fuerint prædicti Loci Popula de Benaguazir successive. Insuper volumus, quod Censualia prædicta habeat Beneficiatus dicti Beneficii, et qui pro tempore fuerint, cum nuda perceptione ipsorum Censualium tantum sic que Laudimia, et Fatica, sint et remaneant penes dictum Patronum, et aliorum succedentium in prædicto lure Patronatus successive, ad faciendum de prædictis Laudimiis, et faticis, suas et eorum perpetuo liberas voluntates, quiquidem Patronus recipiat Laudimia, firmet venditiones, et firmet, et faciat novas Laudationes Instrumenta, pro Suplemento Instrumentorum, ac etiam si neccessarium fuerit, faciat stablimenta, et omnia alia ad prædicta necessaria, prout Dominus directus facere potest, et Judices assignet cum insidentibus, ex eisdem firmet venditiones, alienationes, transportationes, partitiones, faticas det, et si noluerit retineat, ac etiam omnia facere possit, prout Dominus directus facere potest, secundum lus, et

Fors Valentiae, et Aragonum, et casu quo aliquod Censuale, de Censualibus praefixis praedicti Beneficii fuerit permutatum cum alio censuali, volumus quod totum Dominium remaneat plenum et directum dicto Patrono, in alio Censuali permutato de ipsius voluntate, prout superius est ordinatum, et nisi sit, fiat volumus, et expresse declaramus, et lubemus, quod aliud Censuale de Censualibus praefixis, dicta Capella Dotatis, non permutatur. Ad ultimum dicimus, ac declaramus, ac expresse pœnes nos retinemus, quod censualia praedicta in vita, et de vita mei, dicti Joannis Dagular, Institutores non transeant in Capellam, seu Beneficium praefixum, sed tantummodo post obitum mei praedicti Joannis de Aguilar, dictum Beneficium praedicta Censualia habeat, ut superius largiflite expressatur; Promittentes, quod nunquam contra praedicta veniemus, nec aliquem venire faciemus, aliqua ratione, immo ea ratta, et firma habebimus, obligantes scienter, ad hac dicto Beneficiato absenti, ut praesenti, et Notario infrascripto pro ipsos stipulanti, et illis, quorum interest, omnia bona nostra mobilia, et immobilia, ubique habita, et habenda. In quorum omnium praemissorum testimonium volumus de praedictis fieri publicum Instrumentum ad habendum memoriam in æternum. Quo omnia praefixa acta fuerunt Valentiae, quarta decima die mensis Novembris anno a Nativitate Domini millesimo tricentessimo octuagesimo sexto. Sig + num Joannis de Aguilar. Sig + num mei Andrevæ, eius Uxoris, praefixorum, qui hac laudamus, concedimus, et firmamus.

Testes huius rei sunt Venerabilis Gabriel Descortell Magister in Medicina, et Raymundis Calbet, Valentiae habitatores.

II

1458, gener, 27. València.

Úrsula Aguilar nomena procurador al seu segon marit, Berenguer Martí de Torres, per a que prenga possessió del senyoriu d'Alaquàs.
APCCV. Francesc Perez, protocol 25766.

Die veneris XXVII januarii anno domini M CCCCL octavo

Ursola, uxor honorabilis Berengarii Martini de Turribus, diebus maioris, Civis Valentie, scienter atque gratis, facio procuratorem meum et cetera, vos, honorabili Berengarium Martini, presentium virum meum, videlicet ad apprehendendum possessionis Castri et Domus loci, atque loco de Alaquas, per me die present empti a [trencat] Gubernatoris huius Civitatis et cetera, et a ad accipiendum sacramentum e homagia tam a cristianis quam agarenis, vicinus, et habitatoribus dicti loci et cetera, et ad [ratllat] removendum officii [trencat] consuis q[trencat]h in loco supradicto, et illos seu alios de novo creandum e mandandum et cetera, et ad faciendum omnis actus e exercicium que ego, tamquam domina dicti loci quo ad possessionis dicti loci consequendam, e exercicium jurisdictionis faciendum e exerciendum opus fuerit et cetera, et de predicto omnibus, instrumentum seu instrumenta publica fieri requirendum et cetera. Promitto et cetera, obligans et cetera.

Testes huius sunt magister Petrus de Sants, barbitonsor, et Petrus Pascasii, sartor, Valentie vicinus.

III

1408, març, 13. València.

Àpoca d'una pensió d'un censal de Lliria que cobra Maciana Cotlliure, muller de Joan Aguilar.

APCCV. Miquel de Camanyes, protocol 21230.

Eodem die et anno (13-3-1408)

Maciana, uxor viri Johannis d'Aguilar notarium, heres universalis omnium bonorum dompne Catherine, uxor quondam Martini Contijoch, civis Valentie, ut per testamentum Valentie confectum xxv die junii anno a nativitate domini M^oCCCC^o vii^o, recepto per Jacobum de Vilardel, notarium, scienter et cetera, confiteor vobis justicie juratis et universitati Ville Lirie, quod per manus Juliani de Santa, CCliii solidos iiii denarios regalium Valentie, pro solutione vi die febraio proxime elapso, quos mei ut herede predictae facient anue de censu vi die febraio. Et que et cetera.

Testibus, Gabriel Navarro, mercator Valentie, et Alamany de Montagut, vicinus Popule de Beniguazir.

IV

1423, novembre, 17. València.

Testament no publicat d'Úrsula Aguilar.

APCCV. Lluís Guerau, protocol 27183.

Jhesus Christis. Die jovis xvii novembris anno a nativitate domini M^oCCCC^oxxiii^o

Com no y haia res pus cert que la mort et pus incert que la ora de la mort.

Em per amor daço, yo, na Ursula, muller del honorable en Berenguer Marti de Torres, ciutadan de Valencia, stant sana per la gracia de deu de cos e de pensa, e en mon bon seny e loquela integra e manifesta, desijant si a mon creador plaura que la mia anima vaia a la sua gloria de paradís, faç e orden lo present meu darrer testament e la mia e derrera voluntat, del qual faç e elegesch marmessors e execudors, ço es, lo dit honorable en Berenguer Marti, marit meu, e lo dit honrat en Johan Aguilar, notari, ciutadan de la dita ciutat, pare meu, als quals e a cascun de aquells per lo tot, done, atorgue e atribueix plen poder e facultat de complir lo present meu testament, e per aquell complir, de pendre verbo o haver e vendre e alienar, tants de mos bens e drets que basten al present meu testament complir, per aquells preus e a aquelles persones quels sera ben vist. E aço vullem que facen sens autoritat o licencia de cort o oficial algu, o altra qualsevol persona. Item elegesch la sepultura on sia soterrat lo meu cos, en la clausura del Monestir de Frares Preicadors de Valencia, en la fossa on foren soterrats mos germans, la qual

sepultura e lo aniversari e capdany, vull e man sien fets a coneguda dels dits meus marmessors, pregant e encarregant aquells quen facen tan sumariament com puxen. E prenh per ma de mos bens per la mia anima, Mil solidos moneda Reyals de Valencia dels quals vull e man que sien fets los dits sepultura, aniversari e capdany, e quel restant sia distribuït en ço ques segueix. E vull e man que sien dites e celebrades a honor de nostre senyor deu e de la verge maria, e de tots los sants e santes de la gloria de paradís, e en remissió de mos pecats e a salvació de la mia anima e de tots mos parents e feels defuncts, les Cent misses següents, ço es, tres misses a honor de la Sancta Trinitat, e que y sia dit loffici de la Trinitat. Item Cinch misses a honor de la nativitat de nostre senyor salvador Jhesu Christ, e que y sia dit loffici de la dita nativitat. Item Cinch misses a honor e reverencia de les plagues que dit senyor deu Jhesu Christ pati e rebe en l'arbre de la vera creu, per redempció del humanal linatge, en les tres de les quals sia dit e fet loffici de la passió del dit senyor, e en les altres dues loffici de la vera creu. Item set misses en les quals sia dit loffici de la nativitat de la gloriosa verge Maria. Item altres vii misses en les quals sia dit loffici de la purificació de aquella. Item altres vii misses ab loffici de la anunciació. Item altres misses ab loffici de la assumpció de la dita verge Maria. Item xviii misses a honor dels benaventurats sant Miquel sant Gabriel e sant Rafael arcàngels, e del àngel bo guardia meu, e de tota la angelical natura, ço es, vii misses per cascun dels sobrenomenats sants. Item altres vii misses a honor del benaventurat sant Johan Baptista, en les quals sia celebrat loffici de aquell. E altres vii a honor del benaventurat Sant Johan evangelista, en les quals sia celebrat loffici de aquell. E les restants xvii misses a compliment de les dites cent, sien dites de requiem segons es acostumat dir per los defunts. Als celebradors de les quals misses prech que en la celebració de aquelles, pregunen a nostre senyor deu per la mia anima. E vull e man que dels dits Mil solidos, sien donats e pagats als dits celebradors de les dites misses per caritat, cent solidos. Item vull que sien donats en ofertes e candeles xvi solidos e viii diners. Item leix als frares preicadors de la dita Ciutat, Cinquanta solidos per pietança e cinquanta solidos per caritat, pregant aquells que diguen e celebren L misses de requiem per la mia anima e dels dits fels defunts. Item lexe als quatre bacins ordenaris de les xii parroquies de Valencia, ço es, de la obra luminaria pobres vergonyants e de catius, avenlos a cascun baci v solidos que son per cascuna parroquia, xx solidos e entre totes les dites xii parroquies son xii lliures. Item leix a sor Passavant e a sor Margalida, de la Ordre de les Magdalenes de la dita ciutat cents solidos a cascuna. Item leix a les huitaves de Sent Miquel de la vila de Liria per caritat e amor de deu, Cents solidos, los quals sien partits entre aquelles per eguals parts. E vull e man que si res sobrara dels dits Mil solidos que prenh per la mia anima complides les dites coses, que allo sia donat e distribuït a pobres vergonyants a coneguda de la honrada dona na Maciana, mare mia e muller del dit honrat en Johan Aguilar pare meu. E si los dits Mil solidos no bastaran a les coses dessus designades, vull e man que y sia fet compliment dels altres bens meus. Item leix dels altres bens meus al dit honrat en Berenguer Martí, marit meu, Tres milia solidos de la dita moneda. Item leix a la dita na Maciana, mare mia, Dos milia solidos. Tots los altres bens e drets meus e a mi pertanyents o pertanyer devents, lluny o prop, ara o en esdevenidor, per qualsevol títol causa manera o rao en que sia, do e leix a Jacmet Garcia e Johaneta, fills meus e del honorable Micer Jacme Garcia, quondam primer marit meu, e aquells dits Jacmet e Johaneta hereus meus propis e universals faç e instituesch per eguals parts, sots tal vincle e condició que si lo hun de aquells morra quant que quant sens fills legítims, e de legítim matrimoni procreats, que la part de aquells axí morint sia e torne al altre sobrevivent

de aquells. E si abdos los dits fill e filla meus morran sens fills legítims e de legítim matrimoni procreats, que en tal cas vull e man que de la dita herència hagen Johana e Ysabel, filles del dit honrat en Johan Aguilar, germanes mies, cascuna de aquelles cinquanta lliures, e lo restant de la dita herència, en lo dit cas, sia partit en aquesta forma, ço es, que del dit restant ne haia e sia de la dita na Maciana mare mia, la mitat, e l'altra mitat de la dita resta de la herència, sia del postum del qual yo son prenyada del honorable en Berenguer Marti, marit meu, si a llum pervendra e en lo dit cas del dit vincle viu sera. E si lo dit postum a llum no pervendra o lladonchs viu no sera, o morra quant que quant sens fills legítims e de legítim matrimoni procreats, en tal cas la part que al dit postum sera pervenguda, sia e torne entregament sens detraccio alguna legítima, a la dita mare mia si lladonchs viva sera, e si viva no sera, que torne a les dites Johana e Ysabel germanes mies. E vull e man quel dit postum no haja res de mos bens sino en lo cas dessus dit, advenint lo dit cas del dit vincle. Mes avant leix faç e instituesch tudors curadors dels dits Jacmet e Johaneta, fills meus, com yo haia poder de fer ho, los dits honorables en Johan de Aguilar e na Maciana, pare e mare meus, e cascun de aquells per si, e lo tot pregant aquells e cascun daquells que en la administracio de les dites tutela e cura, se hagen be e diligentment, segons yo de aquells confin e he plena creença, remetent a llurs discrecions. Aquest lo meu darrer testament e la mia darrera voluntat et cetera.

Testes Miquel Navarro Piquer, en Jover Lebres, e en Gil Frexa, savater, ciutadans de Valencia, los quals interrogats si conexien la dita testadriu dixeran que hoc, la qual es coneguda per mi dit notari.

V

1436, agost, 19. València.

Testament anul·lat d'Úrsula Aguilar.

APCCV. Francesc Perez, protocol 25764.

Die dominica xviii augusti anno a nativitate Domini M^o CCCC^o xxxvi^o

En nom de nostre Senyor deu Jhesu Christ e de la sua Divinal gratia amen. Car no es a nosaltres res pus cert que la mort, e pus incert que la hora de aquella, e per que no sabem en qual hora deu venir, el fill de deu dix nos: vetlau, benaventurat es aquell servent lo qual quant vendra son senyor lo trobara vetlant. Estats aparellats car si saber lo senyor de la casa qual hora degues venir lo ladre, certament ell vetlaria e no permetria que aquell entras en la sua casa, per ço es ver que als imprevistos e que no son aparellats, jas sia que aquells criden: o senyor, senyor, obrins, lo senyor empero respon e diu los: certament vos dich que per ço com no us coneix e sots axi com juntils servents anats en les tenebres, pus foranes çots en los pregons del infern. Mas per ço, com algu a aquestes coses nos pot aparellar sino migançant la gracia divina, per tal donchs que nostre senyor deu Jhesu Christ, a mi pecadora mes qui a la sua gratia vulla trameter, migançant la qual puxa aparellar la mia anima, la qual ab la sua amargosa mort ha comprat, e vulla aquella fer participar en los merits de la sua passio, e segons yo de aquell sper misericordia savient me

accepte en lo seu sant Regne de paradís, dispon e orden yo, Ursola, muller del honorable en Berenguer Martí de Torres, Ciutadà de la Ciutat de València, jahent malalta de cos, sana empero de pensa e en mon bon seny estant, paraula clara e memoria entegra, en presencia dels notaris e testimonis deus scrits, dels quals ya he haut e he plenera noticia e conexença, faç mon darrer testament e la mia ultima voluntat, cassant empero e revocant tots qualsevol altres testaments meus e ultimes mies voluntats, per mi en qualsevol dels temps passats fets e fetes, en poder de qualsevol notari. E primerament offer la mia anima al seu creador e en les sues piadoses mans coman aquella, supplicant lo que aquella la qual ha creat, vulla e li placia en lo seu sant Regne reebre e no la permeta per res del mon perir. En apres elegesch marmessors meus e de aquest present meu testament mos execudors, lo dit honorable en Berenguer Martí de Torres, marit meu, e Jacme Garcia, student, fill meu e del honorable quondam micer Jacme Garcia licenciat en leys, habitador de la dita Ciutat, primer marit meu, lo qual dit Jacme Garcia a present se fa dir Jacme Aguilar, donant licencia e plen poder als dits marmessors meus, que abdosos ensemps sens licencia e auctoritat de alcun jutge ecclesiastich o seglar, puxen tants dels meus bens pedir e aquells vendre, e los preus que de aquells se hauran reebut quants obs seran per complir lo present meu testament, e la mia ultima voluntat, de la qual empero administracio, los dits meus marmessors no sien tenguts donar raho alguna a jutge o persona alguna ecclesiasticha o altres, ans solament, vull que sien e haïen eser creguts per sa simple paraula, volent empero e declarant expressament, que sil dit Jacme Garcia, fill meu, que a present studia en la Ciutat de Leyda, apres que yo sere morta en lo dit estudi o altre aturara, e per ço aquell en la dita administracio bonament no pora entendre, puxa e haia facultat de constituir e fer un procurador en la present Ciutat, ço es, mossen Johan Irelo, prevere vicari e beneficiat en la ecclesia de Santa Creu de la dita Ciutat de València e no altre, als fets tocants la dita marmessoria, lo qual axi constituït procurador haia aquell mateix poder que yo al dit Jacme, fill e marmessor meu, ensemps ab lo dit en Berenguer Martí, marit meu e marmessor meu, he donat he atorgat. E elegesch la mia sepultura al meu cos fahedora, la qual vull e man que sia e haia eser feta de dia e no pas de nit, quant a nostre senyor deu plaure que yo sere pasada daquesta present vida en l'altra, en lo monestir dels frares preycadors de la dita Ciutat de València, ço es, en aquella fossa que es en la Claustre del dit Monestir prop lo dormidor, on foren soterrats e jahen mos fills e mos jermans. E prech me per la mia anima dels meus bens dos milia cinchcents solidos moneda reals de València, dels quals vull que sien fetes ma sepultura, aniversari e capdany, tan simplement e honesta com fer se pusquen, a coneguda dels dits meus marmessors, en les quals hi sia convocada e hauda la confraria del benaventurat sent Jacme de la qual novament so stada reebuda en confraressa. Item vull que dels dits dos mil cinchcents solidos sien celebrades per anima de mos pare mare e de tots feels defuncts, les Lxxx misses deus scrites, ço es, iiii misses a honor de la santa Trinitat en les quals sia fet lo offici de la Santa Trinitat. Item v misses a honor e gloria del Salvador nostre, en les quals sia fet lo offici de la sua nativitat, e altres v a honor de les v plagues de nostre senyor Jhesu Christ, en les iiii de les quals sia fet lo offici de la passio, e en les dues restants sia feta lo offici de la Vera Creu. E contemplant en los set goigs de la gloriosa nostra dona Santa Maria, vull que de aqui avant les altres misses sien dites de vii en vii, ço es, vii en les quals sia fet lo offici de la nativitat de la dita Verge, altres set en les quals sia fet lo offici de la purificacio de aquella, altres vii en les quals sia fet lo offici de la anunciacio de aquella, altres vii en les quals sia feta lo offici de la assumpcio de aquella. Item xxviii misses a honor e gloria de Sent Miquel, Sent Gabriel, Sent Rafel

archangels, e del angel custodi meu, e de tota la natura angelica, e vii misses per esguart de la devocio de cascun dels dessus espicificats vull que sien dites e celebrades. Item altres vii a honor de Sant Johan evangeliste, e sia y fet lo seu offici, e altres vii a honor de Sant Johan Bapista en les quals sia fet lo seu offici, e les altres vii vull que sien dites de requiem, en les quals sia fet lo offici de morts, les quals totes dessus dites misses vull que sien dites e celebrades per aquells frares del dit Monestir de Preycadors que als dits meus marmessors sera ben vist, als quals dits frares vull que sien donats per lur caritat de la dita quantitat, huytanta set solidos de la dita moneda, pregant caramente a aquells que en cascuna de les misses preguen deu per la mia anima. Item vull que dels dits dos milia cinchcents solidos sien distribuïts en les dites misses, ço es, en offerres e candeles, xiii solidos de la dita moneda. Item leix als frares del dit Monestir de preycadors C solidos de la dita quantitat. Item leix de la dita quantitat als frares del Monestir del Carmen de la dita Ciutat de Valencia, xx solidos de la dita moneda. Item lex a les beguines de Sent Miquel de Liria L solidos de la dita quantitat, pregant caramente als dits frares e beguines que preguen deu per la mia anima. Item vull que sien donats dels dits dos milia cinchcents solidos a cascu dels quatre bacins, ço es, de la obra de la luminaria dels pobres e catius, a rembre de cascuna de les parroquies de la dita Ciutat v solidos. Item vull e man que dels dits dos milia cinchcents solidos sien dats e distribuïts x solidos, dels quals vull que sien dits Cxx setialus, e aço en tolliment e alleugament de les mies culpes e penes. Item vull e man que dels dits dos milia cinchcents solidos sien donades L lliures al dit honorable en Berenguer Marti, marit meu, per remço o quitament de Macianeta, esclaveta de linatge de Turchs, la qual a present es en mon servir e he criada de pocha edat, en ça pregant al dit honorable en Berenguer Marti, marit meu, que per honor a deu principalment, e per esguart del servir que aquella me ha fet, aquell vulla e li placia liberar de tot jou de servitut sua a la dita Macianeta, dient expressament e declarant que aquella apres sera reemuda o quitada, haia e sia tenguda servir a Johana, filla mia e del dit honorable micer Jacme Garcia, fins a aquell temps que a la dita filla mia sera ben vist sia en edat de pendre e haure marit. E si fetes e complides les dites coses dels dits dos mil cinchcents solidos res hi falta, vull que dels altres bens meus hi sia fet compliment, e si res hi sobrara, allo vull que sia distribuït en celebracio de misses de requiem. Item lex al prop dit marit meu, Mil e Cinchcents solidos de la dita moneda, e aço en satisfaccio e esmena de alguns treballs e despeses que per los dits fills meus ha sostinguts e fetes. De tots los altres bens e drets meus a mi pertanyents, per qualsevol causa, titol, manera, o raho, faç e instituesch hereus meus propis e universals per dret de institucio, per eguals parts entre aquells fahedores, los dits Jacme Garcia ques diu os nomena Jacme Aguilar, e Johana, fills meus desus dits, e Berenguer, fill meu e del dit honorable en Berenguer Marti de Torres, marit meu, ço es, los dits Jacme e Johana a fer de les parts de la dita herencia que yols leix a ses propies e liures voluntats, e al dit Berenguer, leix la seua part de la herencia en aquesta e no en altra manera, ço es, que si aquell morra menor de xx anys intestat, o si morra dins los dits xx anys o apres, quant que quant sens fill o fills legitimis e naturals e de legitim matrimoni procreats, que en tal cas la part que yo a aquell leix torni tamtost entregament, e sens diffalcacio o deduccio de algun dret de legitima o altra, als dits Jacme e Johana fills meus, si lladonchs vius seran, e o a aquell dells qui lladonchs viu sera, e si abdosos aquells no viuran als hereus e successors lurs. E sil dit Berenguer, fill meu, morra menor de xx anys e ab fill o fills legitimis e naturals, o encara si morra major de xx anys axi ab fill o fills com sens aquells, puxa testar e fer de ço que yo li lex a ses propies e liures voluntats, segons aquell plaura, volent

expressament dient e declarant, quels dits Jacme e Johana fill, meus e hereus, que dessus usufructuen la part que yo lex al dit Berenguer fins aquell sia en edat e haia xx anys complits. E com lo dit Jacme fill e hereu meu lo qual he acor que prengues la tutela e cura deius escrita si aquell hagues complits xx anys, sia menor de xx anys, per tal, do e assigne en tudor e curador al dit Berenguer, [e] bens de aquell, lo dit honorable en Berenguer Marti, pare de aquell e marit meu desus dit, lo qual vull que no exercesqua mes avant, o pus la dita tutela e cura, sino tro quel dit Jacme haia complits xx anys, e tant si quels haura complits, ara per lavors, lo do e asseigne en tudor e curador del dit Berenguer e bens de aquell, pregant a aquells dits marit e Jacme, fill meu, que regesquen e procuren be e diligentment la persona e bens del dit Berenguer, fill meu e hereu, que dessus segons yo de aquells fiablement confiu. Derrerament dich e declar que com los honorables en Johan Aguilar, e la dona na Maciana, pare e mare meus, sien molt vells, e en tan longa edat constituits, que bonament aquells no podem ni porien entendre, pendre o treballar en les dites marmessoria tutela e cura desus dites, per ço prech a aquells carament, e per aquella amor e dileccio filials que es tenguda als pares dels fills, quels dits fills meus tant quant lur vida bastara los dits fills meus, procuren, regesquen, mantinguen e defenen ab aquella amor e dileccio avial que tots temps han hauda, e han, car yo lols recoman tan carament e streta com dir se pot. Aquest es lo meu darrer testament e ultima mia voluntat, lo qual vull que valla per dret de testament, codicils o altres ultimes voluntats e segons per furs privilegis e drets mils valer pusca e deia et cetera.

Testimonis foren a les dites coses appellats e pregats, en Pere Tort, Miquel Boix, maior, e en Bernat Marques, blanquers, e en Vicent Draper, formenter, de Valencia, los quals digueren que conexien la dita testadriu e aquella a ells.

Post predictam vero die jovis, computata xxiii septembris anno a nativitate domini M° CCCCLxi de voluntati et mandato dicti Ursola cum facto cum instrumento recepto per me Franciscum Perez, notarium, dictam die voluit e mandavit dicti testamentum cancellari, liurari et aboliri, taliter quam personis ac locis nominatis in dicto testamento, et etiam illas quo heredis instituetur predisse non possit, neque ipsum dicte Ursole morire, et voluit haberi ac si dicti testamentum factum non fuisset. Presentibus testibus Damiano Tholosa, Filipo Francesch, converso, et Petri Pascasii, sartorii Valentie vicinis.

VI

1440, novembre, 3. València.

Testament publicat de Maciana Cotlliure.

APCCV. Francesc Peres, protocol 25760.

Al marge: Testamentum Maciane Aguilara

Die jovis iii novembris anno Domini M°CCCC° xxxx°

Document es e ordinacio de la scriptura sancta: dispon e ordena la tua casa car morras, per lo qual pot esser amonestat cascun cristia. E pus cert es que cascun deu morir a la sua, car que a la terra lexar, e la anima a la semblança de Deu creada, deu retornar a la seu creador, e haver de premi segons sos merits, e no tanta pena quanta sos demerits demanen e requiren. E per ço que cascun en lo temps de la sua vida sia poch suficient, segons la fragilitat humana, aquell empero temps es menys suficient e congruent, en lo qual lo cos es de alguna malaltia a morir apres de congoxar. Es donchs remey molt decent e salutable a cascun cristia vivint en la milicia e [foradat] mon pensar, que cascun dia es lo derrer e final del juhi de la sua persona, pensant donchs, yo, Maciana, muller del honorable quondam en Johan Aguilar, notari, Ciutada de la dita Ciutat de Valencia, totes aquestes coses, apres que so algun tant alleujada de mies culpes e demerits, per confessio a algunes altres obres pies, nostre senyor deu ha permes per sa infinida bondad mi entendre, en la ordinacio deus scrita, la qual vull que sia mon derrer testament e ultra mia voluntat, ara que son constituïda e mon bon seny, memoria entegra e paraula clara, malalta empero de cos, cassant empero e revocant, tots i qualsevol testaments, codicils e ultimes mies voluntats per mi fets e scrits, en qualsevol temps passats tro en la present hora, e en poder de qualsevol notaris. Aquest empero tots temps restant en sa firma e valor, faç e orden aquest meu testament e ultra voluntat mia, en lo qual pos e elegesch marmessors meus, e de aquest meu present testament execudors, los honorables mossen Galcera de Castellvi, cavaller, senyor de Carlet, e en Berenguer Marti de Torres, Ciutada, gendres meus, donant a aquells ensemps poder e facultat, que a consell de les filles e hereves mies deus scrits, les quals son informades de ma intencio, [foradat] e complesquen ma sepultura, aniversari e capdany. Elegesch la mia sepultura al meu cos fahedora, quan a deu plaura que yo sere passada daquesta present vida en laltra, en lo Monestir de la orde de preycadors de la dita Ciutat, ço es, en aquell vas o carner on fan soterrar lo dit en Johan Aguilar, marit meu molt car, construït dins la capella ara novament a mi, en la ecclesia del dit Monestir atorgada e donada. A la qual dita sepultura e en lo jorn de aquella vull e man, que sia convocada e hauda la confraria de la gloriosa nostra dona Sancta Maria, de la qual yo son confraressa, pregant carament als confreres e confraresses de aquella, que sien a la dita mia sepultura, e diguen per salut de la mia anima llurs oracions acostumades. A la qual dita confraria per be que yo no sia en eser tenguda aquella sino per haver la mal servit, ques vulla que yo li sia tenguda, e per tal de la mia, lex a la dita confraria per tot e quant yo li sia tenguda, e per tal de la mia fi, xxxvii solidos de la dita moneda. E com yo haia informat ja de ma intencio e voluntat les dites filles e hereves meues, de e sobre tot ço que yo vull eser distribuït per anima mia e del dit mon marit e fills, e dels pare, mare meus e de aquelles encara de tots feels defunts et cetera, altres pies causes per tant yo no dich o declar, que, o quant, yo vull eser distribuït per anima mia, e de aquella ans vull donar e distribuesquen ço quels plaura a sa bona coneguda per les dites animas. E vull e man que tots mos deutes, torts e injurys sien pagats, e satisfetes aquelles, empero en aquelles que per legitimes proves o altres legitims actes e auctoritats, aparra mi esse tenguda e obligada, for de consciencia per los dits meus marmessors en les dites coses benignament observat. Empero dich e declar en e sobre aquestes, ma intencio que yo no crech e cuyt eser tenguda o obligada a persona alguna parenta mia, o altres, tro tots temps me sia guardada de fer preste, caucio o obligacio alguna per persona alguna, parenta mia ni altres. Item lex a na Ysabel, filla mia e muller del honorable mossen Galcera de Castellvi, senyor de Carlet, e a Johana Aguilar, neta mia, e filla del honorable micer Jacme Garcia, lo meu alberch per indivis, en que yo a present habite, franch

e quit, situat e posat en la parroquia de Santa Caterina, en lo carrer appellat den Moles, axi quel dit alberch durant la vida de les dites filla e neta mies no puxa eser venut ni en altra manera alienat, mas aquelles dites filla e neta mies, haien, tinguen e posseesquen continuament e usufructuen lo dit alberch durant la vida llur, e apres obit de la altra de aquelles, lo dit alberch e domini de aquell, integrament haia e sia de la altra de aquelles que sobreviura, a fer de aquell a ses planes voluntats. Item leix a les dites filla e neta mies, tot lo moble axi com argent, yoyes, pendants meus, anells, robes, axi de llana com de lli, e tot altre que dins lo dit alberch en lo jorn de la mia fi sera atrobat- Empero dich e declar sobre lo prop dit legat, ma intencio e voluntat que en aquell no vull o entench que sien enteses o compreses aquelles peccunies o preus que de censals quem fehen algunes persones, ja quitats estaran o seran trobats dins lo dit alberch, ans vull que e man quels dits preus de censals haien e deuen eser reesmerçats en altres loch o lochs segurs, o aquells dits axi esmerçats censals sien de les dites filles e hereves mies, e de aquelles, sia fet segons de la mia universal herencia dire o declarare. Item vull e man que en lo prop dit legat del moble, no sien enteses o compreses les altres peccunies que ultra los dits preus seran en lo dit jorn de la mia fi atrobats dins lo dit alberch, ans vull que sien exceptuades. Item vull encara que sien exceptuades qualsevol armes o arnesos, e qualsevol libres en lati, de quina facultat sien que en lo dit alberch son o seran trobats, ans vull que les dites armes, arnesos e los dits libres sien del dit Jaume Aguilar, net meu, fill del dit honorable quondam micer Jacme Garcia. Item leix a la dita na Ysabel, filla mia, aquells D solidos censals que la universitat de la Vila de Liria, e singulars de aquella, me fan e son tenguts cascadu any en lo mes de jener, e les quals originalment foren venuts e carregats per los justicia, jurats e consell de la dita Vila, a Guerau de Copliure, pare meu, que haia sancta gloria. Item leix daltra part a la dita neta mia, aquells Dxx solidos censals que la universitat de la dita Ciutat e singulars de aquella, me fan cascadu any en lo dit mes de jener, e los quals foren de la honorable dona na Caterina, tia mia e muller del honorable en Marti Contillo, quondam, de la dita Ciutat. Item leix a la dita na Ysabel, filla mia, e al dit Jacme Aguilar, net meu, per indivis, les cases e ort a aquelles contigu, situats e posats en la orta de la dita Ciutat, confrontats ab terres de [en blanc] Lopiz, laurador, e cequia en mig, ab terres de [en blanc] Garcia, laurador, cequia en mig, e ab lo cami dit e appellat de Alboraya, axi quels dits filla e net meus, haien, tinguen, e posseesquen continuament per indivis, les dites cases e Orts, de e per tot lo temps de la lur vida, nel puxen aquella durant, vendre, logar, ni en altra manera alienar. Mas sil altre de aquells morira quant que quant, que les dites cases e ort, e lo domini de aquells, sien e tornen entegrament al altre de aquelles que sobreviura, a fer a ses planes voluntats. Item leix a la dita Johana, neta mia, la mia vinya que yo tinch e posseesch dins lo terme de Valencia, prop del loch de Burjaçot, sots certes confrontacions limitada, e en apres morir dicta Johana, filla mia, e muller que fon den Rinbau Cruilles, ciutada de la dita Ciutat, yo hagues cobrat un nombre de bestiar, de aquell bestiar que apres mort del dit mon marit, yo parti e dividi entre totes les dites filles mies, e aquell comani a guarda en Johan Alvaro, cabanyer de la dita Ciutat, per tal vull e man, que aquella dicta part o nombre de bestiar que per mort de la dita ma filla, yo preus en cobri, haia e sia dels dits Jacme Aguilar e Johana, germans, nets meus. Item vull e man, que dels meus bens sien donats a cascuns de mos nebots e nebodes, fills e filles de germans meus, cent solidos a cascadu, de la dita moneda. Item leix a mossen Bernat Lebia, prevete, per tot ço e quant lo dit mon marit y yo li siam tenguts, Cent solidos de la dita moneda. Item leix a Anthoni Gallent, de casa mia, per tot ço e quant e yo li sia tenguda, per be que res no li sia tenguda, Cent solidos de la dita

moneda. Item leix an Ramona de Liria, criada mia, cinquanta solidos de la dita moneda. Item leix a Johana Spanyoler, criada mia, altres cinquanta solidos de la dita moneda. Item leix al reverend mestre Arnau, cort del dit Monestir, Cent solidos de la dita moneda. Item leix a fra Marti, del dit orde, cinquanta solidos de la dita moneda. De tots los altres bens e deutes meus a mi pertanyents e pertanyer devents, per qualsevol titol, causa, manera o raho, faç e instituesch hereves mies propies e universals, les dites na Ursola e na Ysabel, filles mies per eguals parts entre aquelles fahedores. Empero prech, vull e man, que la dita na Ursula, filla e hereva mia particular, do donar sia tenguda de la part de la dita herencia que yo leix, al dit Jacme Aguilar, M solidos censals quel preu de aquells sia xv milia solidos de la dita moneda. Item encara vull e man que la dita na Ursola do e donar sia tenguda de la dita part de herencia que yo li leix, a Berenguer Marti, net meu, fill del dit honorable en Berenguer Marti de Torres, altres M solidos censals quel preu de aquells sia xv milia solidos de la dita moneda, axi empero que la dita na Ursola, filla mia, haja, reba, e tinga anualment, les pensions e usufruyt dels dits M solidos censals que al dit Berenguer yo vull eser li donats, e li leix tro que aquell sera en edat constituït de xx anys complits. Empero vull e man e sots tal condicio faç e instituesch fer hereves les dites filles mies, que aquelles haïen e deïen ser contentes de ço que yo a cascuna de aquelles leix, segons que desus. E si sera cas que alguna de aquelles nos contentara de ço que yo leix, o questio o debat fara o moura a l'altra de aquella que nos contentara, o questio o debat fara o moura a l'altra, perda la part de herencia que lo li leix, e accesa e sia de l'altra de aquelles, e en tal cas li leix a la que nos contentara o fra questio o debat, cinch solidos per qualsevol part, axi de legitima com altre qualsevol dret que en los dits bens li pertanyga. Aquest es lo meu derrer testament e ultima voluntat mia, lo qual e la qual vull que vulla per testament o codicil o per aquells drets o furs e privilegis que mils valer pora, et cetera.

Testimonis foren presents a les dites coses appellats e pregats, lo discret mossen Andreu Garcia, prevere, en Berthomeu Ros, ciutada, e en Francesc Marti, argenter, ciutadans de Valencia, los quals tots digueren conexer la dita testadriu e aquella als dits testimonis.

Die martis xxi novembris anno a nativitate domini MCCCCxxxvii, les dites na Ursula e na Ysabel dixeren que acceptaven les dites heretats e eser contentes de ço que la dita testadriu havia testat. E lo dit en Berenguer Marti dix que acceptava la dita marmessoria. Presens testimonis foren, mossen Francesch Conill, prevere vicari de Santa Catalina e en Johan Ortiz cadirer, vehins de Valencia.

VII

1454, febrer, 28. València.

Època que signa Pere Ramon de Moncada a Úrsula Aguilar.

APCCV. Francesc Perez, protocol 25767.

Die mercuri xxviii febroarii anno a nativitate domini M^oCCCClii^o

Nobilis Petrus Raymundi de Muncada, domicellus, habitator Valentie, gratis et scienter, confiteor

et in veritate recognosco vobis, honorabile Ursole, uxor honorabili Berengarii Martini de Turribus, civi Valentie, quod dedistis et solvistis michi, ac realiter tradidistis, et in realiter ac in veritate ipsem nobilis habuit et recepit in peccunia numerata, in presentia nii, notarii et testium subscriptorum, missa et recondita in quatuor saccis de canemaç, omnes illos quinquaginta quinque mille solidos monete regium Valentie, in quibus nobis dandis et tradendis fuistis condemnata cum setentia arbitrali, per nobiles domne Margaritam de Muncada, uxor nobilis Guillerme Raymundi de Muncada, Matheus de Muncada, et Perum Siscar, milite, tanquam arbitros arbitratoris inter nos ex una, et vos ac alios, ex altera, latius, in posse discreti Guillermi de Castellbell, notarii et me, notari subscriptum, sub calendario de vi currentis mensis in vim compromissi per nos ac vos et alios firmati, in posse dictorum notarii sub calendario de tertia presentis mensis. Unde renuntiamus et cetera, absolvimus et cetera, per aquilianam stipulationem et cetera, facientes inde pactum de non petendo et cetera, ymo imponimus nobis ac meis super predictis silencium et cetera.

Testes inde sunt, venerabile Ludovicus de Coruo, magister Petrus de Fonts, chirurgicus, Jacobus Navarro, mercator, ac Salvator Gentor, Johannis Sabastia [en blanc] dArts, capsores, ac Daniel Conesa, notario Valentie civis.

VIII

1411, maig, 18. València.

Àpoca que signa Berenguer Martí de Torres a la Universitat de Benaguasil, en nom de sa mare.

APCCV. Miquel de Camanyes, protocol 21229.

Die lune xviii Madii anno a nativitate domini M^oCCCC^o undecimo

Berengarius Martini de Torres, civis Sugurbi, ut procurator venerabile domne Marie Eximenez de la Mata, uxor quondam, et heredis universalis omnium bonorum et iurium, honorabile Berengarii Martini, patris mihi, ut de dicta herentia per testamentum dicti patris mihi actum Sugurbi tertia jannuarii anni presenti, prout etiam de dicta procuracione acto in dicta civitatis viii die Marci anno predicto receptis per discretum Petrum Capdevila, notarium publicum Regia auctoritate dominis et cetera, ut nostris et cetera, scienter, confiteor Mahomat Alferid Jurato sive veterum loci de Beniguazir, presenti, quod dedistis et cetera, in dicto nomine, illos septuaginta quinque florenos auri aragonum quod vos, nomine dicti officii, nomine que vostro proprio, dicto patri meo ad oppus universitatis dicti, confessus fuistis debere publico instrumento confecto per notarium infrascriptum die [foradat] decembris anno a nativitate domini M^oCCCC^o decimo, quod nobis die presenti feci cancellari. Et quia et cetera.

Testes Johannes Domingo notarium et Anthonius Quexart Valentie degents.

IX

1411, maig, 18. València.

Àpoca que signa Berenguer Martí de Torres en nom de sa mare, a l'aljama de Benaguacil.

APCCV. Miquel de Camanyes, notal 1286.

Die lune xviii Madii anno a nativitate domini M^oCCCC^o undecimo.

Ego, Berengarius Martini de Torres, civis Sugurbi, ut procurator venerabile domne Marie Eximenez de la Mata, uxor quondam, et heredis universalis omnium bonorum et iurium que quondam fuerint, honorabile Berengarii Martini, civis dicte Civitatis, patrisque mihi, defuncti, ut pro de dicta herentia dicte matris mihi, per testamentum dicti patris mihi, actum Sugurbi iii die januarii anno presenti, pro etiam de dicta mea procuracione publico instrumento actum in dicta civitatis, viiii die Marcii anni predicti, receptis per discretum Petrum Capdevila, notarium publicum auctoritate Regia, habuis plenum posse infrascripta et alia faciendi, ut sub contento notarium extitit facta plena fides. Scier, dicto nomine, confiteor et recognosco vobis Mahomat Alsio, Jurato sive veteri loci de Benaguazir anno presenti, quod dedistis et solvistis michi, dicto nomine, omnes illos septuaginta quinque florenos auri aragonum quos vos, nomine dicti officii, nomine que vestro proprio, dicto patri meo ad opus aliame dicti loci confessus fuistis debere, publico instrumento per notarium infrascriptum confecto, die xxi decembris anno a nativitate domini M^oCCCC^o x^o proxime elapso, quod impede sui notale die presenti feci cancellari ut in ipso continetur. Et quia rei veritas, et cetera. Renuntians scier, dicto nomine, omni excepcioni non numerate, peccunie non habite et non recepte a nobis ut predicatur et doli, facio vobis fieri per notarium infrascriptum presens publico apoce instrumentum. Actum est hoc Valentie xviii die Madii anno a nativitate domini M^oCCCC^o undecimo. S + num Berengarii Martini predicti qui hec nomine predicto concedo et firmo.

Testes huius rei sunt Johannes Domingo notarium, et Antonius Quexart, Valentie degents.

X

1421, març, 28. València.

Carta dels jurats de València a Gutierrez de Nava, conseller del rei, en favor de Berenguer Martí de Torres.

AMV. LM g3 15, f. 73r (1421).

Al molt honorable i molt savi Mossen Gotierre de Nava, Conseller del senyor Rey

Mossen molt honorable. Sabut havem com per Mossen Garcia Aznares, vicari del molt Reverend senyor larchabisbe de Çaragoça, sots estat pregat de alcunes coses que en favor del honorable

en Berenguer Martí de Torres, germa del honorable Mossen Martí de Torres, doctor en decrets, e Conseller del senyor Rey, havets supplicar al dit senyor. En mossen molt honorable, com los affers dels dits micer Martí, e en Berenguer Martí, aquesta Ciutat e nosaltres hajam per propis e pecculars, car, per molts beneficis e servirs per aquells a la dita Ciutat prestats, aquella es tenguda procurar a aquells totes honors e comoditats, per ço, mossen molt honorable, a vos pregam affectuosament, que per sguard e contemplacio nostra e de aquesta Ciutat, prests a totes coses a vos plasents, vullats e us placia haver lo dit en Berenguer, e sos fets, en vostra special recomendacio, axi com de vostra amistat confiam. E sia vostre protector lesperit sant. Scrita en Valencia a xxviii de Març.

Los jurats de Valencia apellats a vostres plaers e honor.

XI

1421, agost, 27. València.

Carta dels jurats de València a Berenguer Martí de Torres que està en la Cort de la reina.

AMV. LM g3 15, f. 135v 136r (1421).

Al molt honorable e molt savi en Berenguer Martí, en Cort de la senyora Reyna.

Molt honorable car amich. Singular plaer havem de la manera de vostre scriure, com axi ubertament e clara nos scrivits dels succeiments dels affers del senyor Rey, e altres que y ocorren en lo temps que scrivits, pregants vos ho continuets tota hora en venga lo cas. E dehim vos que per ço, quels affectuosos servidors e amichs del dit senyor ne hajen plaer e consolacio, e aquells qui de sos benaventurats succeiments han livor, ne hajen punicio e pena per la lur iniquitat. Havem fet diverses trellats de les letres, e tramesos a amichs nostres. En Castella e en Granada e altres parts, car la fuga de la fama de semblants affers solen molt aprofitar als amichs, e alterar e afebeir la iniquitat dels emuls detractors envejosos. E havem haud plaer molt gran de la promocio de mossen de Vich, e lhauriem maior de promocio de major dignitat, a la qual nostre senyor deu procure via presta axi com vos desijats. Nosaltres scrivim al senyor Rey e alguns sos Curials, dalcuns affers, e senyaladament, que ell per sa merce vulla refrescar aquesta Ciutat en scriure de sos benaventurats succehiments per lo present Correu. E axi mateix a la senyora Reyna scrivim que si per aquest Correu vol scriure que ho faça e que li recomane aquesta Ciutat e nosaltres, per que honor pus si us plaura donats a la dita senyora sa letra, e si scriure vol, hajats de fer la letra sua a fi quel Correu per aquella no sostenga dilacio en son dan. Nostre senyor per sa clemencia nos fa mes que no merexem, car si no y morirem de aquesta pestilencia sino hu. E sia vostra custodia lesperit Sant, restituint a nosaltres de ço que y ocorrega en venga agrat. Scrita en Valencia a xxvii dagost.

Los jurats de Valencia a vostres paers e honor aparellats.

XII

1423, juliol, 10. València.

Carta dels jurats de València al rei, en favor de Berenguer Martí de Torres, que també és jurat, per problemes en l'herència del seu difunt germà Martí de Torres, bisbe de Vic, en terres de Sicília.

AMV. LM g3 17, f. 12v 13r 13v.

A la molt alta maiestat de nostre senyor lo Rey

Molt alt e molt excellent senyor

Per en Berenguer Marti de Torres, jurat ensemps ab nosaltres en lany present de aquesta Ciutat, qui es hereu del Reverend quondam micer Marti de Torres, bisbe de Vich, nos es estat exposat que en la illa de Sicilia li serien estats emparats alguns bens de la dita herencia, los quals mossen Johan Sani, prevere Marmessor del testament del dit quondam Reverent bisbe, volia haver e cobrar de algunes persones en poder de les quals eren, les quals emparets serien fetes pero a instancia del Archimandrita de Mecina, per tal de CC onces dor que ha affermat que li serien degudes per la herencia e Marmessoria del dit bisbe, lo qual aferma que les hauria promeses pagar a la Archimandria de Mecina, en cas quel sant pare, vivint lo dit bisbe de Vich, assignas sobre la dita Archimandria certa pensio quel dit micer Marti de Torres, ans que fos bisbe reebia sobre la dita Archimandria, dient mes avant lo dit Archimandrita que, vivint lo dit bisbe de Vich, lo sant pare hauria feta assignacio de la dita pensio a Micer Jordi Ornos, e per ço, les dites CC onces li serien degudes, per les quals, segons diu, seria estat convengut per lo dit Marmessor denant lo Reverent Archebisbe de Palerm. Mas que la veritat era e es, quel dit sant pare, vivint lo dit bisbe de Vich, no feu la dita assignacio de pensio, ne sen sabe o senti res, ans lo dit bisbe en son derrer testament, havia lexades graciosament a la dita Archimandria C onces, les quals los son stades pagades per assignacio de aquelles feta en loch idoneu e segur, ne per les dites coses pot dir lo dit Marmessor denant lo dit Archabisbe de Palerm esser convengut. Com lo dit bisbe fos familiar de vos senyor, hans en fi lo dit en Berenguer Marti, pregat que a son delliurament ne supplicasse a vostra senyoria molt gran. E per ço, senyor molt excellent, supplicam vostra senyoria molt gran, que sia de vostra merce aixi per esguard del dit quondam Reverend bisbe, qui es mort en lo servey de vos, senyor, com per nostres supplicacions en que es entes lo dit en Berenguer Marti, jurat ab nosaltres de aquesta Ciutat, ab ses letres e promisions, manar al dit Archabisbe e als vis Reys de Sicilia, e a cascuns dells, que les dites emparets tolguen e cancellen. E manar axi mateix a qualsevol detenidors dels dits bens, sots certes e grans penes, que tots e sengles bens en poder de cascun dells extants de les dites Marmessoria e herencia, delliuren al dit mossen Joan Sani, qui per les dites coses stara a raho denant vos, molt excellent senyor.

Mes avant, senyor molt excellent, vos supplicam humilment que sia de vostra merce manar al vostre Maestre Portola e als vostres vis Reys de la illa de Sicilia, que prometen e lexen traure als hereu e Marmessors del dit bisbe, aquelles DCCC tretres de les quals vostra senyoria feu gracia al dit bisbe, car

depuys que aquell es mort lo dit Maestre Portola ha manat, segons se diu, que no les lexen exir, les quals si han facultat e licencia de exir poran servir a pagar los deutes de la dita herencia e marmessoria.

Encara sia merce de vos senyor, manar al noble don Anthoni de Cardona que pague prestament als dits Marmessors e hereu, Mil ducats, los quals dien quels deu per raho de prestech gracios de altres tants, fet per lo dit quondam Reverend Bisbe al dit noble don Anthoni de Cardona.

E sobre les dites coses, senyor molt excellent, sia vostra merce fer tals provisions que les dites coses prestament hajen lur plen effecte.

E senyor molt excellent, les dites coses totes e sengles haurem a gracia singular de la vostra molt gran senyoria, la qual exalce poderosament nostre senyor deu ab gran victoria de sos enemichs.

Scrita en Valencia a x de juliol del any M.CCCC.xxiii.

Senyor, qui besans vostres peus e mans se comanen en vostra gracia e merce, los jurats de Valencia.

XIII

1423, novembre, 9. València.

Carta dels jurats de València al rei, insistint en els problemes de Berenguer Martí de Torres amb l'illa de Sicília pels béns del seu germà, Martí de Torres.

AMV. LM g3 17, f. 62r 62v 63r.

A la molt alta maiestat del senyor Rey

Molt alt e molt poderos Rey e senyor

E si per altres nostres letres hajam altra vegada ja daço mateix supplicat vostra senyoria molt gran, gens per ço nons stam ni estarem, senyor molt excellent, que ab deguda humilitat no dupliquen nostres supplicacions primeres, no per ço que dubtem gens que vostra sacra majestat, a nosaltres tots temps graciada, no haja voler e proposit exaudir les e annuir per sa acostumada benignitat a aquelles, mas per ço com som certs que, ocupada en fets alts e de gran pes, ha obs que aquestes e semblants coses baixes, per be que haja voler a proveir les, li sien a memoria reduïdes. E ço que no podem callar, car nos es dolç e de gran consolacio: per qualsevol occorrent causa, a vostra persona sacra ja que presencialment nons es dat, per scrits, quaix veents la ab los ulls de la affeccio, rahonar, parlar e haver humil e Reverent convicte a que fer nons es certament obs degam urgent o necessaria causa. Senyor molt poderos, segons que per en Berenguer Martí de Torres, jurat ensemps ab nosaltres en lany present daquesta Ciutat, frare e hereu del Reverent, quondam, Micer Martí de Torres, bisbe de Vich, en la illa de Sicilia li foren emparats alguns bens de la dita herencia, los quals mossen Johan Savi, prevere Marmessor del testament del dit quondam

Reverent bisbe, volia haver e cobrar de algunes persones, en poder dels quals eren, les quals emparees serien fetes pero a instancia del Archimandrita de Mecina, per causa de doentes onces dor, que ha affermat que li sien degudes per la herencia e Marmessoria del dit bisbe, lo qual afferma que les hauria promeses pagar a la Archimandria de Mecina, en cas quel sant pare, vivint lo dit bisbe de Vich, assignas sobre la dita Archimandria certa pensio quel dit micer Marti de Torres, ans que fos bisbe reebia sobre la dita Archimandria. Dient mes avant lo dit Archimandrita que, vivint lo dit bisbe de Vich, lo sant pare hauria feta assignacio de la dita pensio a micer Jordi Ornos, e per ço les dites doentes onces li sien degudes, per les quals, segons diu sia estat convengut per lo dit Marmessor, denant lo Reverent Archabisbe de Palerm. Mas que la veritat era e es, quel dit sant pare, vivint lo dit bisbe de Vich no feu la dita assignacio de pensio, ne sen sabe o senti res, ans lo dit bisbe, en son derrer testament havia lexades graciosament a la dita Archimandria, Cent onces, les quals los son estades pagades per assignacio de aquelles, feta en loch idoneu e segur. Ne per les dites coses pot lo dit Marmessor denant lo dit Archabisbe de Palerm, esser convengut. Com lo dit bisbe fos familiar de vos, senyor, hans en si lo dit en Berenguer Marti, pregats que a son delliurament ne supplicasem a vostra senyoria molt gran. E per ço, senyor molt excellent, supplicam vostra senyoria molt gran, que sia de vostra merce axi per esguard del dit quondam Reverend bisbe, qui es mort en lo servey de vos, senyor, com per nostres supplicacions en que es entes lo dit en Berenguer Marti, jurat ab nosaltres de aquesta Ciutat, ab ses letres e provisions manar al dit Archabisbe e als vis Reys de Sicilia e a cascun dells, que les dites emparees tolguen e cancellen. E manar axi mateix a qualsevol detenedors dels dits bens, sots certes e grans penes, que tots e sengles bens en poder de cascun dells extants, de les dita Marmessoria e herencia delliuren al dit mossen Johan Savi, qui per les dites coses estara a raho denant vos, molt excellent senyor.

Mes avant senyor molt excellent, vos supplicam humilment que sia de vostra merce, manar al vostre Maestre Portola e als vostres vis Reys de la illa de Sicilia, que permeten e lexen traure als hereu e Marmessors del dit bisbe, aquelles DCCC tretes, de les quals vostra senyoria feu gracia al dit bisbe, car depuys que aquell es mort, lo dit Maestre Portola ha manat, segons se diu, que no les lexen exir, les quals si han facultat e licencia de exir, poran servir a pagar los deutes de la dita herencia e Marmessoria.

Encara sia merce de vos senyor, manar al noble don Anthoni de Cardona, que pague prestament als dits Marmessors e hereu, Mil ducats, los quals dien quels deu, per raho de prestech gracios de altre tants, fet per lo dit quondam Reverend bisbe al dit noble don Anthoni de Cardona. E sobre les dites coses, senyor molt excellent, la instancia e prosecucio de les quals havem ab nostra letra comeses a mossen Pere Cabanyelles, nostre Companyo en lo offici de la juraderia, el ne havem longa e estesament informat. Sia vostra merce fer tals provisions que les dites coses prestament hajen lur plen effecte. E senyor molt excellent, les dites coses, totes e sengles, haurem a gracia singular de vostra molt gran senyoria, la qual exalce poderosament nostre senyor deu ab gran victoria de sos enemichs. Scrita en Valencia a viiii^o de Noembre any Mil CCCC. Xxiii.

Senyor

Qui besants vostres peus e mans se comanen en vostra gracia e merce

los jurats de Valencia

XIV

1423, novembre, 9. València.

Carta dels jurats de València a Pere Cabanyelles, també jurat, en la Cort del rei, adjuntant-li la carta anterior.

AMV. LM g3 17, f. 60v 61r 61v 62r.

Al molt honorable e molt savi Cavaller, mossen Pere Cabanelles, jurat de la Ciutat de Valencia, en la Cort del senyor Rey

Mossen molt honorable e molt savi. Nosaltres scrivim supplicablement al senyor Rey, per fets, e en favor del honorable en Berenguer Marti, jurat ensemps ab vos e nosaltres en lany present daquesta Ciutat, segons per lo trelat de la dita nostra letra, lo qual vos mostrara lo portador de la present, al qual ne havem donat carrech, porets veure pus estes. E per ço com havem acor que per nostres e vostres supplicacions, lo dit honorable en Berenguer Marti obtenga, axi com es raho ço que justament vol e demana a vos, mossen molt honorable, al qual e per la companyia del offici que ab ell e nosaltres havets, la qual nos deu mover a exhicio mutua de plaers e bones obres, e per la gran amistat que sabem havets ab aquell, vos pregam affectuosament e de cor que a vos placia axi en la presentacio de la dita nostra letra al senyor Rey, en la qual segons veurets, diem que la instancia e prosecucio de les coses per nos supplicades havem per nostra letra a vos, a quin havem longa e stesament informat comeses, com en les altres coses necessaries, oportunes e expedients, fins a ple e complet effecte de nostres supplicacions, en tal manera interposar e meter vostres vellables e sollicites parts, quel dit honorable en Berenguer Marti obtenga complidament en les dites coses son just e rahonable obtat, nens cal dir a vos mossen molt honorable qui som certs hi haurets tan bon voler, com nosaltres que us ho hajam agrat e plaer, car per los grat e plaer que vos ne haurets, veurets e conoxerets los nostres. Daço mateix scrivim pregants ab nostra letra al honorable mossen Jacme Romeu, que confirm ab vos de les dites coses, o si vos no us hi trobavets, per si hi faça intercessio per esguard e prechs nostres. E hajaus mossen molt honorable, en sa special gracia recomanat la Trinitat sancta. Scrita en Valencia a viiiiº de noembre any M.CCCC.xxiii.

Los jurats de la Ciutat de Valencia, companys vostres e vostres honor e plaers aparellats.

XV

1423, novembre, 9. València.

Carta dels jurats de València a Jaume Romeu, camarlenc del rei, adjuntant-li la carta anterior.

AMV. LM g3 17, f. 60v 61r 61v 62r.

Al molt honorable e de gran saviea mossen Jacme Romeu, Camarlech del senyor Rey.

Mossen molt honorable e de gran saviea. Nosaltres supplicablement scrivim al senyor Rey, per fets, e en favor del honorable en Berenguer Marti, jurat ensemps ab nosaltres en lany present daquesta Ciutat, segons per lo trellat de la nostra letra, lo qual havem liurat al portador de la present, e donat carrech quel vos mostre, porets veure pus estes. E per ço mossen molt honorable, com nosaltres desijam e havem acor quel dit honorable en Berenguer Marti haja e obtenga les coses de que justament supplicam, en les quals e altres sabem que vos mossen molt honorable, qui havem a reputam nostre bon amich, e fill benivol e officios daquesta Ciutat e Regne, per vostre offici, e en altra manera entrevendrets, ny pora molt valer vostres intercessions gracioses, a vos, mossen molt honorable, pregam affectuosament, com a nostre car e bon amich, que us placia les dites coses haver axi recomanades, e fer hi aquelles fructuoses intercessions que nosaltres per exaudicio graciosia de nostres prechs, e lo dit honorable en Berenguer Marti, per assecucio plenera de les coses de que per ell justament supplicam, en la obra conegam esser nos utils e fructuoses vostres intervencions en los dits fets. Car siats cert mossen molt honorable que les dites coses vos haurem a gran grat, per les quals nos obligarets a fer per vos e honor vostra, tot ço que us coneguessem esser a plaer. E hajaus mossen molt honorable en sa special gracia recomanat lesperit sant. Scrita en Valencia a viiii de noembre any M.CCCC.xxiii.

Los jurats de la Ciutat de Valencia, apparellats a vostres honor e plaers.

XVI

1423, novembre, 9. València.

Carta dels jurats de València a Alfons de Borja, vicecanceller del rei, adjuntant-li la carta anterior, i pregant la seua intervenció.

AMV. LM g3 17, f. 60v 61r 61v 62r.

Al molt honorable e de profunda saviea, micer Alfonso de Borja, vicecanceller del senyor Rey.

Mossen molt honorable e molt savi. Ab nostres supplicables letres scrivim al senyor Rey, per fets, e en favor del honorable en Berenguer Marti, jurat ensemps ab nosaltres lany present daquesta

Ciutat. Encara scrivim al honorable mossen Pere Cabanyelles, nostre companyo, pregants lo que faça diligents e vellables intercessions en les dites coses, fins a Real assecucio de aquelles. E per ço, mossen molt honorable, com havem per possible quel dit honorable mossen Pere Cabanyelles deficiu no seria en lo temps del aveniment de nostres letres, en la Cort del senyor Rey. E encara que y sia sabem e no havem dubte quels vostres Consell, intervencio e ajuda, seran en les dites coses molt fructuoses, e axin scrivim en la dita nostra letra al dit honorable mossen Pere Cabanyelles. A vos mossen molt honorable, nostre car amich e fill benivol e officios daquesta Ciutat, pregam affectuosament que a vos placia axi en les dites coses entendre, e interposar vostres saviees e vellables parts, que mijançants aquelles, de nostres justes supplicacions nosaltres obtengam exaudicio, e lo dit honorable en Berenguer Marti, Real e complida assecucio de sos justs e rasonables vots. E siats cer mossen molt honorable, que les dites coses vos haurem a plaer a gran grat. E hajaus mossen molt honorable e molt savi, en sa special gracia recomanat la Trinitat sancta. Scrita en Valencia a viiii de noembre any M.CCCC.xxiii.

Los jurats de la Ciutat de Valencia, apparellats a vostres honor e plaers.

XVII

1423, novembre, 9. València.

Carta dels jurats de València a Francisco de Ariño, secretari del rei, adjuntant-li la carta anterior, i pregant la seua intervenció.

AMV. LM g3 17, f. 60v 61r 61v 62r.

Al molt honorable car amich en Francisco dArinyo, Secretari del molt alt senyor Rey

Mossen molt honorable e car amich. Nosaltres supplicablement scrivim al senyor Rey, per fets, e en favor del honorable en Berenguer Marti, jurat ensemps ab nosaltres en lo present any de aquesta Ciutat, de e sobre certes justes e rasonables coses en la nostra letra al senyor Rey, la qual som certs vos veurets, estesament contengudes. E com hajam acor que les dites coses haien benigna exaudicio e provisio ab plen e degut efecte, a vos mossen molt honorable, lo qual nosaltres havem per bon amich, e aquesta Ciutat per fructuos fill, pregam affectuosament que a vos placia en assecucio de les dites coses axi diligentment e ab cura, entendre que, mijançant vostres oportunes intercessions, obtingam de nostres supplicacions nostre just e rasonable intent. Certificant vos que les dites coses vos haurem a gran grat. E haiaus mossen molt honorable en sa special proteccio recomanat lesperit sant. Scrita en Valencia a viiii^o de noembre any Mil CCCC xxiii.

Los jurats de la Ciutat de Valencia, apparellats a vostre honor e plaers.

XVIII

1477, desembre, 29. València.

Arrendament dels drets d'Alaquàs que fa Jaume Garcia d'Aguilar a Leonard Serra.

APCCV. Bertomeu de Carries, p. 20451.

Die lune xxviii Decembris anno predicto M^o CCCCLxxviii (1477)

In nomine Domini nostri Jeshu Cristi qui carnem suscepit de utero virginali amen. Pateat universis presentis seriem inspecturis quo anno a nativitate Domini Millesimo CCCC Lxxmo octavo, die vero lune xxviii mensis Decembris, constituti personaliter in presencia mei, Bartholomei de Carries, regia auctoritate notarii publici Valentie et testium infrascriptorum, ad hec specialiter vocatorum magnificus Jacobus Garcia d'Aguilar legum Doctor, Dominisque loci de Alaquas, habitator civitatis Valentie ex una, et honorabilis Leonardus Serra, mercator civis dicte civitatis Valentie partibus ex altera: qui confitentes et asserentes una pars in presenciam partis alterius, ad invicem capitula infrascripta inter easdem partes fuisse et esse conventa, concordata et in pactum deducta, in et super arrendamento quod prenominate magnificus Jacobus Garcias d'Aguilar facit de dicto suo loco de Alaquas, iuribus, redditibus et pertinentiis ipsius, prefato honorabili Leonardo Serra et quem locum dictus magnificus Jacobus Garcia d'Aguilar arrendavit et arrendat, et prefatus Leonardus Serra acceptavit et acceptat cum dictis et infrascriptis capitulis, et propterea firmarunt, inhierunt, et in pactum deduxerunt una pars in presenciam partis alterius, capitula antedicta et infrascripta que ad instanciam et requisicionem partium predictorum et coram eisdem, per me antedictum notarium fuerunt de verbo ad verbum lecta et publicata. Et sunt tenoris et continencie subsequentis:

Capitols fet e fermats entre lo magniffich senyor micer Jacme Garcia d'Aguilar, Doctor en leys, habitador de la Ciutat de Valencia, senyor del loch de Alaquas de una part, e lo honorable en Leonart Serra, mercader, ciutada de la dita Ciutat de la part altra, sobre lo arrendament que lo dit magniffich micer Jacme fa del dit loch de Alaquas, al dit honorable en Leonart Serra, drets rendes e emoluments de aquell, los quals dits capitols son del tenor segunt:

E primerament es stat concordat, pactat e avengut, que lo dit senyor de Alaquas arrendara lo dit loch al dit honorable en Leonart Serra a temps de dos anys, comptadors del segon dia del mes de giner primer vinent enavant, per preu de onze milia solidos per cascun any en los terminis davall scrits. E mes a un any de respit per lo dit preu, lo qual respit se haja a declarar per lo dit honorable en Leonart Serra, tres mesos ans que no feneixqua lo dit arrendament dels dits dos anys. Aço empero se enten, si lo dit magniffich Jacme senyor del dit loch, volia o deliberava de arrendar lo dit loch lo dit tercer any, e on aquell no ho deliberava de arrendar lo dit loch, que lo dit senyor no sia tengut ni obligat de fer lo dit arrendament.

E mes avant es concordat que en lo dit arrendament recoryguen les rendes ordinaries pertanyents a senyor del dit loch, ço es, lo forn, lo moli, la carniceria, lo ostal, la taverna, la tenda, los censos en diners e en ga[ll]l[li]nes, que son al senyor per les cases e terres del terme del dit loch, axi de la orta com del sequa; la quinta part dels blats splets, e lo terç del delme que lo dit senyor reeb e acostuma reebre dels fruyts splets del dit loch, e lo delme de la obra de terra, rajola e teula, e los loguers dels forns de la dita obra, e lo dret que respon lo oller del dit loch per cascun forn, lo morabatí que paguen los habitados del dit loch; exceptat lo terç del delme del vi, de les vinyes, e del oli ques cull en les Oliveres que son en les dites vinyes del dit senyor; e lo terç del delme del blat o splets ques faran en lo camp qui es davant la casa del dit senyor; lo qual terç de delme del dit vi, oli o blats, lo dit senyor se rete vers si, e tot loli e vi ques cull en les dites vinyes e oliveres de aquell, se rete lo dit senyor e los splets del dit camp.

En lo dit arrendament recahu lo camp que sta davant la Verge Maria del Olivar del dit loch a les oliveres que son en aquell.

Item en lo dit arrendament son comprehesos los colomers e ort del dit senyor. Empero si lo dit senyor se volia aturar lo dit ort, que en tal cars, lo dit senyor sia tengut de lexar al dit arrendador cent solidos del dit arrendament. Lo carnatge, melcucha e lo present de nadal, fadigues e loysmes de les vendes, o alienacions de cases e terres, alfarraçaments de arbres e de fruyts, e lo quint de la lenya, la almacara. E de les herencies dels moros que morran pertanyents a senyor, haja la mitat lo senyor e la altra mitat lo arrendador. E axi mateix en lo dit arrendament recahu lo dret de les colmenes.

Item en lo dit arrendament ha de venir e recahu la cistella dels rahims per al dit arrendador, tant quant duraba lo temps del dit arrendament.

Item dels jornals que paguen per cases, hagen la mitat lo arrendador e l'altra mitat lo senyor, ço es a setze diners lo peo, e home ab bestia, a dos solidos sis diners segons es acostumat.

Item que tots los adobs del moli e encara la mitat de les vagues ques acostumen de pagar sien a carrech del dit senyor.

Item lo dit arrendament se fa ab capitol expres que en lo ostal o taverna, ne en altra part del dit loch, no sia sostengut joch algu de daus, nayps, e de taules, e de altra natura, sino ques puixa rifar de torrons e de coses de menjar, fins a quantitat de dos solidos, sens frau. Ni puixa esser sostenguda dona publica, o que vixca del quest. Et si contrafara lo ostaler o altre arrendador del dis ostal o taverna, per cascuna vegada que contrafara pague sixanta solidos aplicadors al dit senyor, e que ab tal pacte o condicio e no en altra manera, lo arrendador del dit loch haja de arrendar lo dit ostal o taverna.

Item que lo dit senyor sia tengut dar al dit arrendador un apartament en la casa del senyor, tant quant lo dit senyor e la senyora muller de aquell no habitaran en lo dit loch. E lo dit senyor dara graner de liure al dit arrendador pera tenir los blats, e li lexara hu dels cellers de la casa per al vi.

Item que lo dit arrendador haja tota la jurisdicció civil a strenyer e compellir per sa propria auctoritat los vehins e habitants del dit loch a pagar a aquell les rendes, e lo que li sera degut de les dites rendes els puxa executar los bens, segons es acostumat en lo dit loch, e encara pendre les persones de aquells si bens no tindran per tucio, e per semblant haja jurisdicció e potestat de punir e castigar civilment los qui faran frauds en les dites rendes, fins en pena de sixanta solidos, dels quals lo dit arrendador haja la tercera part, e lo senyor les dues parts. Totes les altres colonies e penes que no sien comeses per frau de les dites rendes sien del dit senyor. E la licencia de traure fems fora la orta, e la composicio de la dita licencia sia partida en aquesta forma, ço es, que les dues parts sien del senyor e la tercera part sia del arrendador. E tota la altra jurisdicció e altres penes civils e criminals sien del senyor.

Item que en lo dit arrendament seran comprehendos los censos, morabatins, e gallines, e alfarragaments de fruyts e de splets del any Mil CCCCLxx set, los quals fan a collir per lo dit arrendador en lany Mil CCCCLxx huyt, de giner enavant, e per semblant lo dit arrendador ha de leixar semblants rendes del any precedent al any que aquell leixara lo arrendament.

Item que lo dit arrendador pagara lo preu del dit arrendament en tres terces eguals, ço es, de quatre en quatre mesos del any, ço es, lo primer de Maig, lo primer de setembre, e lo primer de giner.

Quibus quidem capitulis per me antedictum notarium coram dictis partibus prout premitur, lectis et publicatis confesam dictus magnificus Jacobus Garcia dAguilar e dictus Leonardus Serra, gratis et cetera, una pars in presenciam partis alterius, laudantes aprobantes et confirmantes, dicta capitula et omnia et singula in eis, et in unoquoque illorum contenta et deducta, promiserunt ad invicem dicta capitula et omnia et singula in eis contenta, specificata et declarata, facere, complere, tenere, et observare: et cum omni effectu ad implere prout attendenda et complenda sunt quemadmodum, in eisdem et in unoquoque illorum continetur et declaratur videlicet unusquisque dictorum firmamcium, ea que cum dictis capitulis facere tenetur astrictus et obligatus existit, iusta formam seriem et tenorem eorundem, et in aliquo non contrafacere vel venire aliquo modo, causa, seu ratione, vel aliquo questio colore. Ymmio omnia et singula in eisdem contenta et deducta habebunt et tenebunt, prout serie cum presenti habent et tenent et quelibet pars habet et tenet, rata, grata, valida atque firma, sub pena ducentorum florenorum dandorum et cetera, rato pacto et cetera. Itaque exacta aut soluta dicta pena et cetera, rato pacto manente et cetera. Et in super dictus honorabile Leonardus Serra arrendator predictus, promissit solvere et paccare dictum precium dicti arrendamenti, terminis et solucionibus antedictis, sub pena centum solidorem pro qualibet solutione dandorum et cetera, rato pacto et cetera, volens quo ad solutionem et complementum predictorum omnium et singulorum possit compelli et cetera, fiat executoria largo modo cum fori submissione et iudicii variacione et appellacionis et recursos, ac correccionis renunciacione et cetera. Et pro predictis et cetera, obligarunt una pars alteri et altera alteri, presentibus et acceptantibus ad invicem omnis et singula bona et cetera. Actum Valencia et cetera.

Testes honorabiles Ludovicus de Sent Angel et Johannes Sanchiz mercatores cives civitatis Valencie.

1507, agost, 11. València.

Privilegi de noblesa atorgat pel rei Ferran a Jaume Garcia d'Aguilar i Amalric. ARV. Diversorum Valentiae Ferran II, número 312, p. 34, imatges 332-333. Real Cancilleria. Pergamins reials, n. 70.

Berengarii Martini

Nos Ferdinandus dei gratia Rex Aragonum Sicilie, citra et ultra farum, Hierusalem, Valentie, Maiorcarum, Sardinie, Corsice, Comes Barchinone, Dux Attenarum et Neopatrie, Comes Rosilionis et Ceritanie, Marchio Oristannii, Comesque Gociani. Duntiarum singularem satis abundantiam probitatemque et elegantiam morenque laudanda merita parcimoniam cetera cumque virtutum per grandia ornamenta, quibus donatus estis atque in signitus et collandatus, vos magnificus et dilectus noster Berengarius Martinus de Torres et de Aguilar, anno presenti Juratus in Capite huius nostre Civitatis Valentie, complura quoque laude et memoratu digna utilia et fructuosa servitia, per vestros progenitores predecessoribus nostris divi recordii Aragonum Regibus Illustrissimis, ac nobis, tam doni quam milicie maxima affectione impense et que ad huc vos impendere nobis non cessatis impensurumque dante domino speramus obtuni, per meditatens diariam sane ac inclitam personam vestram, vestrique totam utriusque sexus sobolem sive progeniem et posteritatem natis et nascituras, egregio splendoris sive nobilitatis titulo ac regie maiestatis et diadematis fustigum exornare ac decorare, attollere et engere censemus presertum cum nos iam non lateat ab honorabili stirpe puroque sanguine, vos et eos originem tichere, que proptereo tenore presentis nostri regii privilegii cunctis temporibus firmiter valituri motu meo proprio ex certa sciencia ac deliberate, vos eundem Berengarium Martinum de Torres et de Aguilar cum omnibus scilicet et singulis utriusque sexus vestris filiis tam natis quam de cetero nascituris et descendantibus, ac toto sobole sive progenie et posteritate ac eundem, egregium splendoris sive nobilitatis titulum provehimus, efferimus, extollimus, erigimus, et levamus ipsorumque nobilitatis titulo insignimus, ac etiam decoramus, volentes decernentes, ac concedentes, vobis et eis ac unicuique ipsorum et mandantes quo a modom huius nostri privilegii virtute et auctoritate, vos cum dictis vestris et cuiusque eorum utriusque sexus filiis natis et nascituris, cum itaque vestra sobole seu progenie ac posteritate ex vobis certa et legitima linea gradatim consenentibus, et seu descendantibus sitis perpetuo, ac esse debeatis nobiles atque vocabulo vulgari dicti et nobiles intitulemini, nominemini et dicentivi eoque gaudeatis colletemini, ac fungamini et utamini, cum omnibus pariter et singulis honoribus, prelationibus, gratiis, privilegiis, prerogativis, libertatibus, exemptionibus, immunitatibus, ac aliis demque nobilibus nobilitatisque titulo decoratis et insignitis ex concessionibus regum et principum forisque constitutionibus, aut ex consuetudinum et practica, et alias quonismodo competentibus ac competere debentibus, ac generaliter sic et quemadmodum aliis dicionis nostre nobilibus est concessum, atque indultum Serenissime propterea Joanne, regine Castelle, Legionis, Granate et cetera, principi Gerunde, Archiducisse Austrie, Ducisse Burgundie, et cetera, primogenite nostre charissime, ac in omnibus Regnis et

terris nostris Gubernatrici Generali, postque dies felices meos deo propicio inmediate heredi et successori legitime, intentum et voluntatem nostram declarantes, dicimus Illustribus pro inclitis spectabilis nobilibus, magnificis dilectis consiliariis, et fidelibus nostris quibusuis regentibus officium, ac Gerentibus, vices generalis gubernatoris, baiulis generalibus, iusticiis, salmediniis, vicariis, merinis, iuratos, consiliariis, ac ceteris demum universis et singulis officialibus et subditis nostris ubiuis regnorum, et dicionis nostre quomolibet constitutis, et constituendis dictorumque officialum, Locumtenentum aut surrogatis, sive officia ipsa regentibus, tam presentibus quam futuris, ad quos et prout ad vestrum quenque eorum specter districte precipiendo mandamus, sub ire et indignationis nostre incursu penaque florenorum auri Quinque milium, a bonis eorum secus agentis quod non credimus irremissibiliter exigendorum, et nostris inferendorum erariis quatenus, per vos dictum Berengarium Martinum de Torres simul cum omnibus et singulis ut diximus utriusque sexus natis et nascituris vestris, filiis totaque vestri et illorum ac cuiuslibet ipsorum, pro la sive progenie et posteritate per rectam et legitimam lineam descendantibus, pro nobilibus tituloque nobilitatis ut supra decoratis, habeant, teneant, reputent, honorificent, atque tractent in omnibus et per omnia, nostramque huiusmodi concessionem privilegium et gratiam, ac forma cuis et eorum diligenter inspetia eam ac omnia et singula precontenta, et expressa iuxta sui seriem et tenorem plemores teneat firmiter et observent exequantur, et compleant habenque reputari et tractari, ac teneri exegni et uinpleri faciant inviolabiliter pro quos deceat dies fectis agmo, per quempiam paciantur quanis ratione vel causa, si dicta serenissima Regina princeps et primogenita meam charissima, paternam benedictionem nostram habet chara ac nobis morte gerere et obedire, ac sua quoque [insa glisai] observari ceteri pro officialis et subditi nostri, ac aliis predesignati [preapopositus] non verentum incurrere penas quo omnia ita premis respectibus considerationibus, atque causis de mortem nostra omnino preceedit et per eos et quemlibet ipsorum observari, compleri, et fieri volumus, omni [seguidem] dubio difficultate, excusatione, contradictione, consulti, ac aliis impedimentis refeciis penitus, et cessantibus quibuscumque. In quorum testimonium presentem fieri inssimus nostro comuni sigillo inpendenti munitum.

Datum in Civitate Valentie xi^o die augusti anno a nativitate Domini Millessimo Quingentesimo septimo, Regnorum nostrorum videlicet Sicilie ultra farum anno quadragesimo, Aragonium et aliorum vicesimo nono, Sicilie antem citra farum et hierusalem, quinto.

Yo el Rey

XX

1484, abril, 28. València.

Sentència arbitral donada per Berenguer Martí de Torres d'Aguilar, sobre la disputa entre Caterina Amalric d'Aguilar, i Miquel Jeroni Garcia d'Aguilar, pels béns de l'herència del misser Jaume Garcia d'Aguilar. APCCV. Bertomeu de Carries, p. 20440.

Dicta die mercurii xxviii Aprilis anno predicto M^oCCCCLxxxiii^o

In dei nomine Amen. Pateat universis presentis seriem inspecturis, quo anno a nativitate domini, Millesimo CCCC Lxxxiii^o, die vero mercurii intitulato xxviii mensis Aprilis. Constituhit personalment en presencia de mi Berthomeu de Carries, notari publich, e dels testimonis davall scrits, lo magnifich en Berenguer Marti de Torres, Ciutada de la Ciutat de Valencia, jutge e arbitre elet e nomenat per lo magnifich micer Jachme Garcia d'Aguilar, quondam doctor en leys, habitador de la Ciutat de Valencia, e Senyor del loch de Alaquaç, en totes les diferencies e dubtes que porien insortir del darrer testament e o darrera voluntat del dit magnifich micer Jachme, axi entre sos fills e sos hereus, com encara entre altres qualsevol persones en lo dit testament nomenades, la qual judicatura e arbitracio li es stada donada per lo dit magnifich micer Jachme Garcia d'Aguilar, en e ab lo seu ultim e darrer testament, reebut per mi dit Berthomeu de Carries, a xii del mes de febrer propassat del dessus dit e corrent any, Mil CCCC Lxxxiii, e publicat apres mort del dit testador per mi dit notari, a xvi dels dits mes e any, dins la sala chiqua de la casa e habitacio del dit magnifich micer Jachme Garcia d'Aguilar, e en presencia de la magnifica na Catherina d'Aguilar, vidua muller del magnifich en Franci Geronim d'Aguilar, quondam Ciutada, mare e Tudriu e Curadriu de Jachmot Aguilar, pubil fill de aquella, e net e hereu per la mitat de tots los bens e drets que quondam foren del dit magnifich micer Jachme Garcia d'Aguilar, e en absencia del magnifich mossen Miquel Geronim d'Aguilar, Cavaller, Senyor del loch de Alaquaç, e hereu per l'altra mitat dels dits bens e drets del dit magnifich micer Jachme Garcia d'Aguilar, pare seu, lliura a mi dit notari una declaracio o sentencia per aquell delliberada e feta ordenar, sobre les diferencies e alterquacions que insortien del dit testament del dit magnifich micer Jachme Garcia d'Aguilar, entre la dita magnifica Catherina d'Aguilar, e lo dit magnifich mossen Miquel Geronim d'Aguilar, Senyor del dit loch de Alaquaç. Requirint a mi dit notari que la dita sentencia fos per mi publicada. E axi en presencia de la dita magnifica Catherina d'Aguilar, e en absencia del dit mossen Miquel Geronim d'Aguilar, lo dit magnifich en Berenguer Marti, jutge e arbitre damunt dit, enanta a promulgar la sentencia del tenor seguent:

Jesus.

Lo magnifich en Berenguer Marti de Torres, ciutada, en virtut del testament del magnifich micer Jachme Garcia d'Aguilar, quondam doctor en cascun dret, jerma de aquell, ab lo qual aquell vol e dispon que qualsevol questions e diferencies que fossen suscitades entre los hereus per aquell

instituhits en lo dit testament, fossen determenades per ell com a persona conjuncta e comuna entre aquells dits hereus. Vist com lo magnifich mossen Miquel Iheronim Aguilar, fill e hereu particular del dit magnifich micer Jachme Garcia d'Aguilar, per sa part, e la magnifica na Catherina Aguilar, muller del magnifich en Franci Aguilar, quondam, axi mateix fill del dit magnifich micer Jachme Garcia, Tudriu e curadriu de Jachmot Aguilar, fill seu, net e hereu per l'altra mitat del dit micer Jachme Garcia, per la part toquant al dit Jachmot, inseguint la voluntat e ultima disposicio del dit magnifich micer Jachme Garcia d'Aguilar, son contents els plau star al dir e arbitracio de ell, dit en Berenguer Marti de Torres. Com al present occorreguen algunes differencies entre les dites parts, per constituhir aquelles en bona pau, amor e concordia, declara, diu e arbitra sobre les dites questions e differencies en la forma seguent:

E primerament, com sia entre les dites parts questio e diferencia sobre certa vinya e mallol, plantats per lo dit magnifich micer Jachme Garcia en lo loch de Alaquaç, la qual vinya e mallol, lo dit micer Jachme ha lexat en son testament al dit en Jachmot Aguilar. Attenent que consta veridicament lo dit mallol e vinya, esser stats plantats en terres que antigament e continuament son stades terres e vinyes del Senyor del dit loch de Alaquaç, e com a terres e vinyes de Senyor son estades continuament tengudes e possehides, per lo Senyor del dit loch de Alaquaç. E attenent que ans de la mort del dit micer Jachme fonch feta donacio del dit loch de Alaquaç, per lo dit micer Jachme Garcia al dit mossen Miquel Iheronim Garcia d'Aguilar, ab tots sos drets e pertinencies a senyor pertanyents, en contemplacio de son matrimoni. E en axi que per lo dit legat no se es pogut fer prejuhi a la dita donacio, com aquella dita donacio sia primera del dit legat, a la qual no porra esser prejudicat sens voluntat e consentiment del dit mossen Geronim Aguilar, donatari dessus dit. Per tal et alias, en lo dit cas arbitra, diu e declara lo dit mallol e vinya novament plantat, esser e pertanyer al dit mossen Geronim Aguilar, senyor del dit loch de Alaquaç per virtut de la dita donacio.

Item axi mateix per virtut de la matexa donacio, diu, arbitra e declara que los cubs, gerres, botes, e altres instrument e vexells dedicats al fruyts de les vinyes de senyor, e altres instruments dedicats axi mateix al conreu de les dites vinyes e terres, e los altres instruments dedicats axi mateix a la almacera per a fer oli, com sien part de les dites heretats, son e pertanyen al dit mossen Geronim Aguilar, per virtut de la dita donacio.

Item per la mateixa raho, diu, arbitra e declara, que totes aquelles armes, axi de ballestes, bombardes, e altres qualsevol armes que stan en la dita casa, per monicio e deffensio de aquella, son e pertanyen al dit magnifich mossen Geronim Aguilar, per virtut de la dita donacio.

Item diu e declara que tots los altres bens axi mobles com semovents que son stats atrobats e inventariats, apres mort del dit magnifich micer Jachme Garcia d'Aguilar, dins la casa de Senyor del dit loch de Alaquaç, son e recahen en la herencia del dit magnifich micer Jachme Garcia d'Aguilar.

Item diu e arbitra, que recahen en la dita herencia tot ço e quant procehira, de una casa obrada novament en lo dit loch de Alaquaç per lo dit micer Jachme Garcia d'Aguilar, per obrar la qual li foren donades certes penyores, les quals ha manades lo dit micer Jachme Garcia, ab son

testament esser restituhides al moro qui feu obrar les parets de la dita casa. E axi es rahonable que lo preu ques haura de la dita casa, sia de la dita herencia.

Item diu e arbitra que recahen en la dita herencia, totes aquelles heretats e terres que son stades preses per lo dit magnifich micer Jachme Garcia d'Aguilar, en pagament de deutes deguts a aquell, per diversos vassalls del dit loch de Alaquaç, e son les terres següents: ço es, tres fanecades sembrades de lli que stan prop les parets del loch. Item una caffiçada de terra sembrada de civada, que era den Bernat Dosqua. Item hun garroferalet que lo dit micer Jachme compra en terme de Chilvella per cert preu. Item mes hun altre garroferalet que lo dit micer Jachme hague de na Arnava.

Item diu e arbitra que hun garroferal plantat novament en lo sequa, per lo dit magnifich en Franci Aguilar, com conste aquell haverlo plantat ab ses despeses propries, esser e recau e pertanyer als hereus del dit magnifich en Franci Aguilar, e propri dels hereus de aquell.

Item per la mateixa raho, diu e arbitra que hun olivaret plantat de nou per lo dit en Franci Aguilar, e sembrat de civada, dins la orta de Alaquaç, que afronta ab lo cami e ab vinya de senyor, lo qual es e recau en la dita herencia del dit en Franci Aguilar, e es propri dels hereus de aquell.

En totes les altres coses e diferencies que son entre les dites parts, sobre los fruyts de les terres de conreu que huy en dia son sembrades, demanant se la part pertanyent a senyor per porrata del temps de la vida del dit micer Jachme, axi de terres com de arbres, imposa callament perdurable a la part dels dits hereus, com los dits fruyts per virtut de la dita donacio pertanguen al dit mossen lheroni, donatari del dit loch de Alaquaç. Manant lo dit arbitre per virtut del poder a aquell donat, que les dites parts lohen e aproven les coses per ell dites e arbitrades, per no encorrer en la pena apossada en lo dit testament, per lo dit magnifich micer Jachme Garcia d'Aguilar. Lata sentència per lo dit magnifich en Berenguer Marti de Torres, jutge e arbitre damunt dit, lo dessus dia de dimecres ques comptava xxviii del mes de Abril del dit any Mil quatrecents huytanta quatre. S + nyal del dit magnifich en Berenguer Marti de Torres, jutge e arbitre dessus dit, qui la dita sentència dona e promulga segons dit es.

Presens per testimonis foren a les dites coses, n'Anthoni de Heredia, e en Johan Domingo, scuders commorants en Valencia.

E lesta e publicada la dessus dita sentència, de continent la dita magnifica na Catherina d'Aguilar, en lo dit nom, dix que loava, aprovava, emologava, confirmava e ratificava la dita sentència e declaracio e amigable composicio, donada per lo dit magnifich en Berenguer Marti, jutge e arbitre damunt dit, de la primera linea fins a la darrera, en tot e per tot.

Presentes per testimonis foren a les dites coses, los dessus dits n'Anthoni de Heredia e en Johan Domingo, escuders commorants en Valencia.

Succesive vero die jovis intitulata xxviii proxime dictoris mensis et anni, la dita sentència, fonch

intimada e notificada, e de verbo ad verbum lesta e publicada per mi Berthomeu de Carries, notari reebedor de aquella, al dit magnífich mossen Miquel Geronim Garcia d'Aguilar, senyor del dit loch de Alaquaç, personalment atrobat en la plaça de les Corts de la dita ciutat de Valencia, lo qual vista e hoyda la dita sentència, dix que loava, aprovava, emologava e ratificava aquella, en tot e per tot, de la primera línea fins a la darrera, segons en aquella se conte.

Presents per testimonis foren a les dites coses, lo noble mossen Johan de Thous, Cavaller, habitador, e lo discret en Johan Sobrevero, notari, ciutada de la Ciutat de Valencia.

XXI

1487, març, 17. València.

Nomenament de procuradors que fan Caterina Amalric d'Aguilar i Miquel Jeroni Garcia d'Aguilar, per a que traslladen des de Còrdova les despuelles mortals de Francí Garcia d'Aguilar, marit i germà respectivament dels atorgants.

APCCV. Bertomeu de Carries, p. 20442.

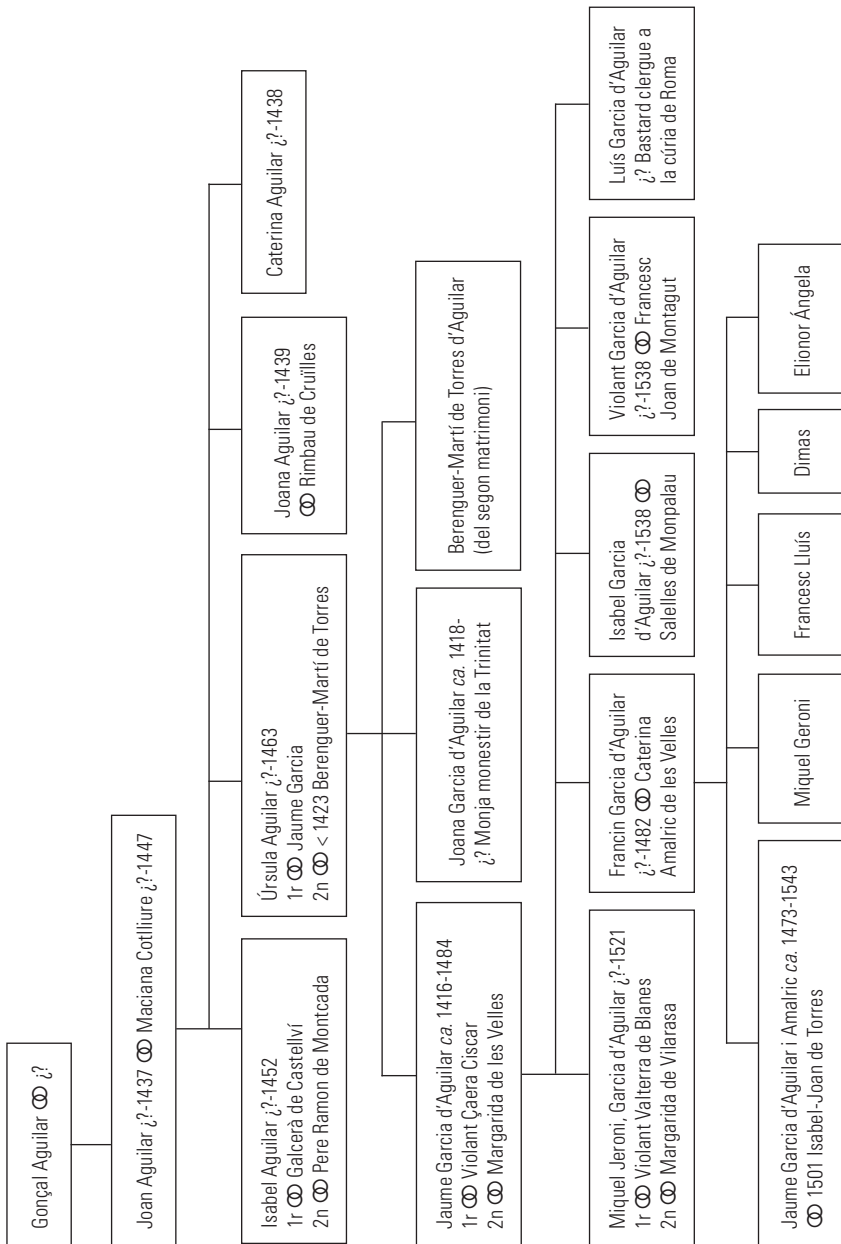
Die sabati xvii marcii anno predicto M^o CCCCLxxvii

Pateat universis presentis seriem inspecturis quod, nos, Michael Geronimus Garcia de Aguilar, miles, habitator Civitatis Valentie dominus loci de Alaquaç, et Catherina de Aguilar, vidua uxor magnifici Franciscum de Aguilar, quondam civis Civitatis Valentie, tanquam Mannumissores et executores ultimi testamenti seu ultime voluntati dicti magnifici Francini de Aguilar, fratris mei, dicto Michaelis Geronimi de Aguilar, virique mei, dicta Catherina de Aguilar, et etiam tanquam tutores et curatores testamentarii Jachmoti de Aguilar, pupilli, filii et heredis dicti magnifici Francini de Aguilar, prout de dictis Mannumissoria, tutela et cura, constat ultimo illius testamento acto Valentie receptoque per discretum Cristoforum Fabra, notarium publicum, sub die tertia decima mensis Madii anno a nativitate domini Millesimo quadringentesimo octuagesimo secundo. Publicatoque post mortem dicti testatoris per antedictum notarium, die tricesima mensis Octobris eiusdem anni, prout in eodem continetur. Gratis et ex nostri certa sciencia, et eis melioribus via, modo et forma, et causa, quibus de iure ve alias melius et efficacius faceis possumus et debemus, dictis mannumisorio et curatorio nomine et quolibet eorum, cum melius pertineat et spectet, facimus constituimus, et ordinamus procuratores nostros, certas et speciales et ad infrascripta etiam generales, itaque generi per speciem non derogetur, nec e contra, videlicet vos magnificos Michaellem Exarch, Militem, et Gasparem de Castellvi, domicellum, habitatoris Civitatis Valentie, lizet absentes tanquam presentes, ambos simul et utriusque vestrum insolidum, itaque primitus occupantis conditio pocior non existat. Sed quod per unum vestrum inceptum fuerit per alium mediari valeat proseguiri et finiri. Ad petendum, habendum recipiendum, et recuperandum, corpus dicti magnifici Francini de Aguilar sepultum et incineratum in Ecclesiam Sancti Pauli Civitatis Cordube, et ipsum corpus seu ossa dicti Francini de Aguilar dutare, et seu duti et asportari

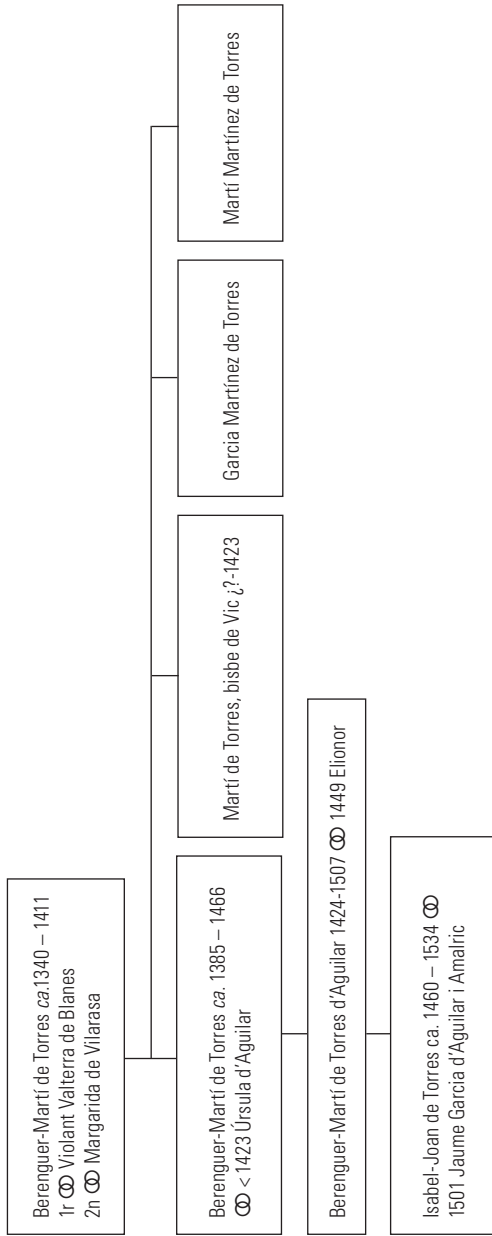
facere ad presentem Civitatem Valentie, ut dicta ossa et corpus sepelliantur, et incinerentur, atque translatentur in Monasterio Ordinis Predicatorum Civitatis huiusmodi Valentie, in Capella vulgariter dicta la Capella dels Aguilars, ubi dictus magnificus Franciscus de Aguilar, in et cum suo dicto ultimo testamento dictum corpus suum [foradat]uci et sepelli et incinerari, et ecclesiastice sepulture uvi inssit atque mandavit. Et de recuperatione et receptione dicti Corporis seu ossium prenominati magnifici defuncti, quemcumque actum publicum notorium et oportum, et prout qualitas negotii postulat et requisit faciendum, condedendum, et firmandum nomine nostro et pro nobis. Prout vel procuratores unum vel plures ad predicta omnia et quelibet eorum substituendum. Et [foradat] vel eos destituendum et revocandum, et negotii sive causam in vos seu alterum vestrum resumendum quociens noveritis expedire. Et generaliter omnia alia et singula in et super predictis et circa predicta faciendum, gerendum, procurandum, et exercendum, prout nos dictis nominibus facere poteramus personaliter constituti, promittentes habere firmum, ratum, validum, atque gratum, omne id quicquid et quantum per vos dictos procuratores nostros, seu per alterum vestrum, et per substituendum, vel substituendos a vobis fuerit actum gestumne, seu etiam procuratum nulloque tempore revocare. Sub bonorum et iurium omnium dictarum Mannumissorie tutele et cure habitorum et habendorum, obligatione pariter et ypotheca. Quod est actum Valentie die Decimaseptima mensis Marcii Anno a nativitate domini Millesimo quadringentesimo octuagesimo septimo. S+ +na nostrum Michaelis Geronimi Garcia de Aguilar et Catherine de Aguilar predictorum qui hec dictis nominibus concedimus et firmamus.

Testes huius rei sunt quo ad firmam dicti Magnifici Michaelis Geronimi Garcia de Aguilar, Franciscus Moreta scriptor, et Franciscus Narbones, scriptores Valentie commorantes. Firme vero dicti magnifici Catherine de Aguilar que die xviii proxime dictorum mensis et anni firmavit, fuerint testes dictus Franciscus Narbones, Valentie, et Nicholaus Moreno, agricultor in itinere Murvieretis extramania Civitatis Valentie commorantes.

FAMÍLIA AGUILAR

FAMÍLIA TORRES

LLINATGE TORRES D'AGUILAR

